

OTDK-DOLGOZAT

Varga Kamilla

BA

2013

**KIHÍVÁSOK AZ EURÓPAI ÉS MAGYAR BORÁSZATOKKAL
SZEMBEN A GLOBÁLIS PIACON**

**CHALLENGES FOR THE EUROPEAN AND HUNGARIAN WINER-
IES AGAINST THE GLOBAL MARKET**

Varga Kamilla

Kézirat lezárása: 2011. november 2.

Tartalom

1.	BEVEZETÉS, CÉLKITŰZÉS.....	1
2.	A VILÁG SZŐLŐ- ÉS BORÁGAZATÁNAK HELYZETE	3
2.1.	A VILÁG SZŐLŐ TERÜLETE	3
2.2.	A VILÁG BORPIACA	4
2.2.1.	<i>A világ bortermelésének rövid áttekintése</i>	<i>4</i>
2.2.2.	<i>A bor értékesítése a szervezeti piacokon</i>	<i>6</i>
2.2.3.	<i>Ártrendek és árviszonyok a nemzetközi piacon.....</i>	<i>7</i>
2.3.	AZ „ÚJVILÁGI” BORTERMELEK TÉRNYERÉSE	7
2.3.1.	<i>Újvilági bortermelő országok.....</i>	<i>7</i>
2.3.2.	<i>Az újvilági bortermelők sikereinek okai</i>	<i>9</i>
2.4.	A VILÁG BORKERESKEDELME ÖSSZEFOGLALVA	10
3.	EURÓPA BORPIACÁNAK HELYZETE.....	12
3.1.	AZ EURÓPAI SZŐLÉSZET ÉS BORÁSZAT HELYZETE	12
3.2.	AZ EURÓPAI BORSZEKTOR HELYZETE	13
3.3.	AZ EU-27 ORSZÁGAINAK BORPIACA.....	14
3.4.	LEGJELENTŐSEBB EURÓPAI BORTERMELEK ORSZÁGOK	16
3.5.	AZ EURÓPAI UNIÓ SZŐLŐ- ÉS BORPIACI SZABÁLYOZÁSA	17
3.6.	GLOBALIZÁLÓDÓ BORFOGYASZTÁS – AZ ÚJVILÁGI BOROK ELŐRETÖRÉSE.....	18
4.	MAGYARORSZÁG BORPIACI HELYZETKÉPE	21
4.1.	A MAGYAR BORTERMELEK TÖRTÉNETE	21
4.2.	A MAGYAR SZŐLŐTERMESZTÉS JELLEMZŐI	23
4.2.1.	<i>A magyar szőlőterületek földrajzi jellemzői</i>	<i>23</i>
4.2.2.	<i>Magyarország szőlőültetvényei</i>	<i>24</i>
4.3.	A MAGYAR BORÁGAZAT ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ KAPCSOLATA	24
4.4.	A MAGYAR BORTERMELEK	26
4.4.1.	<i>A magyar borágazat helyzete</i>	<i>26</i>
4.4.2.	<i>Borkereskedelem</i>	<i>27</i>
4.4.3.	<i>Borfogyasztás</i>	<i>28</i>
4.5.	A MAGYAR BORÁGAZAT SWOT- ANALÍZISE	29
5.	TOKAJI BORVIDÉK	32
5.1.	A BORVIDÉK FÖLDRAJZI ELHELYEZKEDÉSE	32
5.2.	A TOKAJI BORVIDÉK TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉSE	32
5.3.	TOKAJ HEGYALJÁN TELEPÍTETT SZŐLŐ FAJTÁK.....	34

5.4.	A SZŐLŐ MINŐSÉGÉT MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK	35
5.5.	TOKAJI BOROK	37
5.6.	BORKÉSZÍTÉSI TECHNOLÓGIÁK	38
5.7.	A TOKAJI BORVIDÉK VERSENYHELYZETE ÉS LEHETŐSÉGEI	38
5.7.1.	<i>A Tokaji borok eredetvédelme</i>	39
5.7.2.	<i>Minőségi borkészítés</i>	41
5.7.3.	<i>Hatékonyabb marketingstratégia és borturizmus</i>	41
6.	KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK.....	44
7.	ÖSSZEFOGLALÁS	45
	IRODALOMJEGYZÉK.....	46
	MELLÉKLETEK.....	49
1.	MELLÉKLET: Magyarország borvidékei	49
2.	MELLÉKLET: A Tokaji Borvidék földrajzi elhelyezkedése	50
3.	MELLÉKLET: EU-27 Összes termelés és borkészítés - 2010-2011	51
4.	MELLÉKLET: A borkészítési eljárások.....	52

TÁBLÁZAT- ÉS ÁBRAJEGYZÉK

1. táblázat:	A világ borelőállításának százalékos megoszlása 2009-ben	5
2. táblázat:	A legfontosabb bortermelő országok által előállított bor mennyisége	17
3. táblázat:	Szőlőültetvények területe 2001. és a 2009. évi felmérések alapján	24
1. ábra:	A világ szőlőültetvényeinek megoszlása 2009-ben	3
2. ábra:	Újvilági borok	8
3. ábra:	EU-27 országok termelése a gazdasági válság előtt és után	15
4. ábra:	Bor és sör egy főre jutó fogyasztásának alakulása	28

1. BEVEZETÉS, CÉLKITŰZÉS

Szubjektív kötődésem a dolgozatom témájához az, hogy Tokaj-Hegyalján nőttem fel, így már fiatalon megismerkedtem azzal, milyen tisztelettel és szeretettel vannak a Tokaji borok iránt az itt élő emberek.

A dolgozat apropója az, hogy a világ borágazata az elmúlt évtizedek során nagymértékű változáson ment keresztül. Ezek a változások már az 1960-as évektől kezdve megfigyelhetők voltak, az 1980-as évektől kezdve pedig egyre inkább felerősödtek. Az átalakulás okai több mindenre visszavezethetők, például az Európában jelentkező bortúltermelésre, a fogyasztói szokások megváltozására vagy a nem hagyományos bortermelő nemzetek térnyerésére a globális piacon.

Ahhoz, hogy kellőképpen megérthessük, a nemzetközi borpiac átalakulásának hatásait nem árt átfogó képet kapnunk a borpiac helyzetéről. Így dolgozatom első fejezetében az olvasó megismerkedhet a világ, második fejezetében, pedig az európai borpiac jelenlegi állapotával. Ezen belül részletesebben szeretném ismertetni a piac különböző problémáit, kiemelve ezek közül az újvilági borok megjelenését és térhódítását. Hiszen a negatív gazdasági események, a szélsőséges időjárás, a borpiaci trendek átalakulása, és a szigorú európai szabályozások hatására a hagyományos, úgynevezett óvilági borok versenyképessége visszaszorult. Ezzel szemben számos nem európai bortermelő nagymértékű terjeszkedésbe kezdett. A különbség nem csak a származási hely különbözőségéből származik, hanem, abból hogy az új- és óvilági borok előállítási technológiája és íz világa is eltér egymástól. Sokáig a hagyományos európai borok vezető szerepe megingathatatlan volt, hiszen 1970-es évekig az óvilági borok voltak ismertek és közkedveltek. Az újvilági borok ekkor még ritkán kerültek az importált borok közé. Azonban ez a helyzet mára jelentősen megváltozott, Az újvilági bortermelők egyre több és több bort termeltek, amelyet saját nemzeti piacuk már nem tudott felemészteni, így kénytelenek voltak más kontinensen is értékesíteni termékeiket, ekkor „törték be” az európai piacokra. Ennek hatására, a hazai termelők kezdenek kiszorulni a piacról, még azon országokban is, ahol a fogyasztás magas. Ennek tudatában dolgozatom egyik célja, hogy szemléltessem, milyen helyzetben van jelenleg a nemzetközi borpiac és milyen hatással van erre az újvilági borok elterjedése.

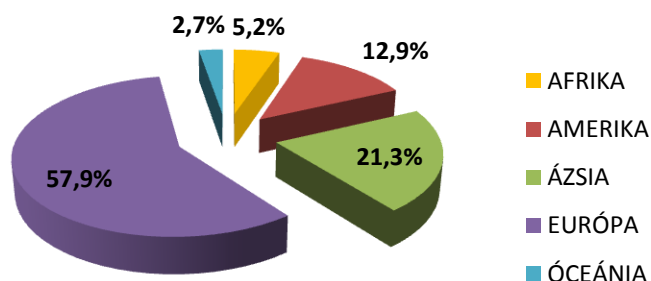
Az elmúlt évek borpiaci változásai nemcsak a nemzetközi, hanem a magyar borok forgalmára is nagy hatással voltak. A magyar borszektor leginkább a rendszerváltás, az Európai Unióhoz való csatlakozás és a gazdasági világválság befolyásolta. Ezek az események nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy jelenleg a magyar borágazat nehéz korszakát éli. Így vizsgálatom során keresem a választ azokra a kérdésekre is, hogy az elmúlt több mint két évtized gazdasági és politikai eseményei hogyan hatottak a magyar borászatokra, a borágazat miként képzei az előrehaladást, és milyen lépésekkel lehetne versenyképesebbé tenni a magyar borokat. Ezen belül szeretném felvázolni a Tokaji Borvidék jelenlegi állapotát, versenyhelyzetét és lehetőségeit.

2. A VILÁG SZŐLŐ- ÉS BORÁGAZATÁNAK HELYZETE

2.1. A VILÁG SZŐLŐ TERÜLETE

A Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Hivatal (OIV) 2007-es becslése szerint a világ szőlőterülete 7,87 millió hektár, bortermelése az – időjárástól függően – 260-280 millió hl között ingadozik. Az OIV összesen 71 bortermelő országot tart számon, de jelenetős bortermelés csak 26 országban folyik. A világ borfogyasztása lassan emelkedő, közel lineáris trendet mutat. A világ szőlőterületeiből Európa 62%-kal, bortermelésből 66,7%-kal részesedik, és a teljes szőlőterület 45%-a az EU határain belül található – tartalmazza az OIV 2009-es jelentése.

Két évvel később, azaz 2009-ben a világ szőlőtermelő területe 7,66 millió hektár volt, 1,2%-kal kevesebb a 2008. évihez képest. Hozzájárult ehhez a borpiac mérséklődése, valamint az Unió piacsabályozás által támogatott ültetvény kivágási program, mely következményeként 2,5%-kal esett vissza az EU szőlőtermelő területe. A legnagyobb terüle-

ti mérséklődés a spanyol, az olasz és a francia gazdálkodókat érintette.

1. ábra A világ szőlőültetvényeinek megoszlása 2009-ben

Forrás: Saját készítés az OIV adatai alapján

http://news.reseau-concept.net/images/oiv_uk/Client/Communique_Stats_Tbilissi_EN.pdf

A tervek alapján az Európai Unió 27 tagállamában 2008-2011 között 175 millió hektár szőlőültetvény kivágására került volna sor. Federico Castellucci¹ 2010. november 9-én tartott éves sajtótájékoztatóján elmondottak alapján a kivágási támogatásoknak „köszönhetően” a tavalyi 160 ezer hektár után idén 108 ezer hektárra kérték támogatást a gazdálkodók, aminek a felére ezt jóvá is hagyták. Támogatással vagy anélkül, 2010-ben Spanyolországban 30 ezer, Olaszországban 10,8 ezer, Franciaországban 7,5 ezer, Magyarországon 2,1 ezer, Portugáliában 1,3 ezer hektárral lett kevesebb a szőlőterület.

A 2010-es adatok ismeretében az OIV arra számít, hogy az EU 27 tagállamának szőlőterülete 2010 végére 60-70 ezer hektárral csökken majd. Ez a 2009. évihez képest 1,8%-os csökkenést jelentene, hiszen 3,703 millió hektárról 3,64 millióra csökkenne az uniós szőlőterület.

Az USA és a déli félteke (kiemelkedő szőlőtermelő országok Argentína, Chile) szőlőterületeinek korábbi növekvő tendenciája lényegesen lelassult. Ausztrália, Dél-Afrika és Új-Zéland esetében is csökkenés tapasztalható. A kínai telepítések nagyon intenzívek, egyre inkább fejlődik India szőlőtermesztése, a török szőlők területe csökkent. Mindent figyelembe véve az OIV adatai² alapján a világ összes szőlővel beültetett területe 2008-2009-ben 90 ezer hektárral csökkent, ami gyakorlatilag megegyezik az EU-27 adatával, azaz a világban máshol bekövetkezett változások nagyjából kiegyenlítették egymást. (Somogyi, 2010)

2.2. A VILÁG BORPIACA

2.2.1. A világ bortermelésének rövid áttekintése

A szőlőtermesztés és a borkészítés már a neolitikum óta (közel 8000 éve) játszik fontos szerepet a Föld kedvező éghajlati adottságokkal rendelkező területein. A szőlő gyümölcsként, illetve a bor mindenkor kedvelt tápláléka volt az emberiségnek. Ebből kifolyólag a világon szinte mindenhol, ahol az éghajlat és az agrotechnika megengedi, természetnek szőlőt és készítenek bort. A világ legfontosabb borvidékei a mérsékelt éghajlati övben találhatók, hiszen az itt uralkodó környezeti tényezők felelnek meg leginkább a szőlőművelésnek.

A szőlőtermesztésre alkalmas két övezeten belül az évi középhőmérséklet alakulása alapján 3-3 zónát különböztetünk meg. Ezek közül a 9-11°C évi középhőmérsékletű a szőlőtermesztés északi zónája, ahol elsősorban a fehérbor-szőlő fajták termeszthetők eredmé-

¹ Federico Castellucci: A nemzetközi szőlészeti és borászati szervezet (OIV) főigazgatója.

² OIV adatai: a szőlőterületek esetében tartalmazzák az asztali és mazsolaszőlő termelő területeket is.

nyesen. Itt a borok rendszerint mérsékelt alkoholtartalmúak, általában savasak, illat- és aromaanyagban gazdagok. A középső 11-16°C évi középhőmérsékletű zóna a bortermelés szempontjából a legkedvezőbb adottságokkal rendelkezik. Itt a fehér és a vörös bort adó fajták egyaránt sikerrel termesztethetők, és az itt termelt borok általában igen jó minőségűek. A déli 16-21°C évi középhőmérsékletű zónában viszont a szükségesnél nagyobb hőmérséklet az asszimilációt esetenként már hátrányosan befolyásolja. Ennek következtében a szőlőbogyókban kisebb a cukortartalom, és az intenzív légzés miatt kisebb a savtartalom is. (Edelényi – Eperjesi – Erdőss – Kádár, 1973)

1. táblázat: A világ borelőállításának százalékos megoszlása 2009-ben

Terület	Arány
AFRIKA	4,1%
AMERIKA	17,9%
ÁZSIA	5,1%
EURÓPA	67,8%
ÓCEÁNIA	5,1%

Forrás: Saját készítés az OIV adatai alapján

http://news.reseau-concept.net/images/oiv_uk/Client/Communique_Stats_Tbilissi_EN.pdf

Számos területen történik szőlőművelés a világon, holott a környezeti tényezők nem minden területen adóttak. A szőlőnek, mint végterméknek többféle hasznosítási módja létezik: a borszőlőt borkészítésre a csemegeszőlőt pedig mazsolaként vagy desszertként hasznosítják (egyes szőlőfajták mind a két hasznosításra alkalmasak). A világ szőlőültetvényeinek területei nem feltétlenül alkalmasak arra, hogy teljes és tiszta képet adjanak a bortermelés helyzetéről

„A szőlőtermelő gazdaságok és a borászati vállalkozások a bortermelő országok zömében néhány kivételtől eltekintve, pl. Ausztrália, USA, a monopolisztikus versenystruktúrába sorolhatók. A piaci szereplők száma nagy, viszonylag egyenlő erejű versenytársak működnek a piacon, a piaci keresletet és kínálatot egyedül nem képesek befolyásolni, a termékdifferenciáltság foka viszont magas. A piaci belépési korlátok az viszonylag alacsonyak, a belépési hozzáértés, szakértelem területén közepes. A kilépési korlátok relatíve magasak, mivel az alkalmazott technológiák, eszközök konvertálhatósága alacsony, illetve az alternatív tevékenységek lehetősége szűk. A fentiek következtében a szőlőterme-

lésben nagyon erős verseny tartósan fennmaradhat, mivel a piaci szereplők kilépési lehetőségei erősen korlátozottak.” (Lehota – Fehér 2007. p. 65.)

Az USA legjelentősebb piaci szereplőként az oligopolisztikus versenystruktúrát képviseli, ami szerint a jelentős összpontosított részarány magas egy vállalatra jutó értékesítési árbevétellel társul (Ausztrália hasonló szerkezetben működik). Azonban Argentína, Chile és Dél-Afrika a relatíve alacsony árbevételű, közepes koncentrátsági, oligopolisztikus struktúrába tartozik. Franciaország és Spanyolország pedig az összpontosított monopolisztikus versenystruktúrába sorolható. Magyarország a vállalati koncentráció mértéke és az árbevétel szempontjából sajnos kedvezőtlen helyzetben van.

A nemzetközi piacokon a verseny nemcsak országok, bortermelők között alakulhat ki, hanem iparágak között is. A bor legfontosabb versenytárs iparága, a söripar vállalati koncentrációja jelentősen különbözik országonként. Hollandia és Dánia koncentrációs mutatója a legmagasabb. Olaszország, Franciaország és Belgium esetében duopólium (2 vállalat) domináns, és piaci részarányuk körülbelül 60-90% közötti. Az Egyesült Királyságban és Svédországban 5 vállalati koncentrációs mutató 80% feletti részaránnyal rendelkezik.

Az elmúlt időszakban a boriparba az alkoholos italok piacán jelentős szerepet betöltő cégek léptek be, így elmondható hogy a belépők közötti verseny aránylag nem túl magas. (Lehota – Fehér, 2007)

2.2.2. A bor értékesítése a szervezeti piacokon

A borértékesítés formái a belső és külpiaci értékesítés esetén jelentősen eltérnek egymástól. A fogyasztónak történő értékesítés jelentkezhethet közvetlenül vagy közvetett formában. „A főbb szervezeti piacok a következők lehetnek: pincészetből történő közvetlen értékesítés, borkóstolás, borszaküzlet, borküldő szolgálatok, diszkont, C+C kiskereskedelmi lánc, szupermarket kiskereskedelmi lánc, hipermarket kiskereskedelmi lánc, éttermek és hotelek (HORECA), kávézók és pub-ok, borozók. „ (Lehota – Fehér 2007. p. 53.)

A borforgalmazásban egyre inkább fontos szerepet kezdenek el betölteni a kiskereskedelmi láncok. A világ országaiban a kiskereskedelmi láncok üzleteinek szerkezete jelentősen eltér egymástól. Európában nincs egy egységes kiskereskedelmi modell, hanem a különbözők „harcolnak” egymás ellen. Vegyük például Németországot, ahol a diszkontok szerepe a meghatározó, az Egyesült Királyságban inkább a szupermarketek, Franciaországban pedig a hipermarketek szerepe a döntő.

Az európai borpiac átláthatóbbá kezd alakulni az egységes valuta által. Nagyon fontos, hogy a piac átláthatósága érdekében meg kell tisztítani a különböző szegmenseket, ki kell alakítani a megfelelő választékot és az árakat. (Lehota – Fehér, 2007)

2.2.3. Ártrendek és árviszonyok a nemzetközi piacon

A teljes borpiac két részre bontható, egyrészt a döntően asztali borok piacára, másrészt a palackozott minőségi, márkázott, termékek piacára. A borexport átlagárak az 1992-2004. év között közel 30%-kal nőttek. Az idők folyamán a borexport szerkezete folyamatosan átalakult (prémium és szuperprémium arány növekedése), amely hatására a bor exportárai stagnálni kezdtek. Az éves borexport átlagárát tekintve a legmagasabb árat Új-Zéland és a legalacsonyabbat Románia érte el.

Az, hogy miként alakulnak ki a nemzetközi bor-exportárok számos tényező összhatásából ered. Az esetek nagy százalékában azok az országok, amelyek magas pici részaránnyal rendelkeznek, azoknak az ár helyzetük is előnyösebb (kivételt képez Chile és Spanyolország). Azonban lényeges megállapítás az, hogy az újvilági borexportőrök státusza legtöbb esetben kedvezőbb, az első helyeket ők foglalják el és folyamatosan javítják export pozíciójukat. Jó példa erre Új-Zéland, amely hatásos részipiaci stratégiát alkalmazott, így nagymértékben javult az exportja. Az óvilági bor-exportőrök jelentős része a középmezőnyben helyezkedik el (kivétel Franciaország). A volt szocialista országok – kivéve Magyarországot – jelentősen átlag alatti árpozícióban szerepelnek, és az árnövekedésük mértéke is gyenge. (Lehota – Fehér, 2007)

2.3. AZ „ÚJVILÁGI” BORTERMELŐK TÉRNYERÉSE

2.3.1. Újvilági bortermelő országok

Az elmúlt évtizedek során az újvilági bortermelők teljes átalakuláson mentek keresztül, aminek hatására magukra vonták a világ borpiacának figyelmét. Az újvilági bortermelők alatt nem csak az amerikaiakat kell megemlítenünk, hiszen méltán híres lett Ausztrália, Új-Zéland és Dél-Afrika is ebből a szempontból.

Dél-Amerikában Chile és Argentína mellett, Brazília és Uruguay bortermelése érdemel figyelmet. Peru borszőlő-termelése kisebb jelentőségű, a szőlőtermesztő országok között számon tartott Bolívia bortermelése pedig egészen jelentéktelen. A két legjelentősebb szőlőtermelő ország, Argentína és Chile esetében a nagy terméshozam a klimatikus adottságokban rejlik. Argentína sikerei emellett annak is köszönhető, hogy szinte kizárólag bőtermő, de egyszerű asztali borokat adó fajtákat termesztene. Chilében is az európai

borszőlőfajtákat részesítik előnyben. Legelterjedtebb a Rizling és Cabernet Sauvignon. A chilei fehér borok általában jó minőségűek, de nem kiemelkedők, ellentétben a vörös borokkal, amelyek egészen kiváló minőségűek.

Európa és Amerika után a bortermelés alapján Afrika a harmadik kontinens. Afrika földrajzi szempontból nem annyira tagolt kontinens, a szőlő- és a bortermelés kapcsán azonban mégis két övezetre osztható, mivel a szőlőtermelésre alkalmas területek az egyenlítőtől északra és délre

2. ábra Újvilági borok

Forrás: www.boraszportal.hu

1300 km távolságtól kezdődnek. Észak-Afrikában Algéria, Marokkó és Tunézia, Dél-Afrikában pedig a Dél-afrikai Köztársaság és Madagaszkár szigetén folytatnak szőlő- és bortermelést. Még az észak-afrikai bortermelő országokban is minimális a fogyasztás a kontinensen létező mohamedán vallási tilalmak miatt. Ellenben a jelentéktelen belföldi fogyasztás miatt a bortermelő arab országokban a borexport rendkívül nagy. Az évi bortermelés a két világháború közötti időszakban 10 és 20 millió hl között volt. Az utóbbi években jelentősen csökkent a szőlőültetvények területe és a bortermelés is. A termesztett borszőlőfajták 90%-a vörös és rozé borokat ad, a fehér szőlőfajták aránya csupán 10%.

Ázsia a szőlőtermesztésben jelentős helyet foglal el világviszonylatban, azonban bortermelésben jelentősége nagyon csekély. Ázsiai ország révén, Törökországban aránylag nagyon kevés bor készül a mohamedán vallási tilalmak miatt csakúgy, mint a többi kisebb szőlőterülettel rendelkező, mohamedán lakosságú ázsiai országban. Izrael kivételével valamennyi ázsiai országban minimális a borfogyasztás. E két ország kivételével a lakosság szinte egyáltalán nem fogyaszt bort. Az ázsiai kontinens kapcsán nem szabad figyelmen kívül hagyni Kína növekvő szerepét a borkereskedelemben. Méretéből adódóan, több jelentősebb bortermelő területtel rendelkezik. A helyi asztali borok mellett a minőségi borok közül például a Chardonnay vagy az Olaszrizling, valamint vörösborok közül Carbenet Sauvignon, Merlot termelése jellemző. Az elmúlt években tekintélyes kínai tulajdon jött létre Európában, zömében a Bordeaux-i területeken, és hasonlóan történtek európai befektetések Kína bortermelő vidékein.

Ausztrália és Új-Zéland szőlészete és borászata nem tekint vissza hosszú múltra. Ausztráliában az 1900-as évek elején telepítettek először szőlőt, de csak a 20. század eleje

óta fejlődik gyorsabb ütemben a szőlő- és bortermelés. Ausztráliában az éves borfogyasztás 2009-ben 5 050 millió hektoliter volt, amivel 10. lett a világ borfogyasztó állami között. Ausztráliában és Új-Zélandon is főként európai borszőlőfajtákat termesztnek. Boraik tüzesek, testesek, jól kezeltek, de a forró száraz klíma következtében rendszerint savszegények. Nevezetesen az ausztráliai sherry borok, amelynek egy részét Angliába exportálják. (Edelényi – Eperjesi – Erdőss – Kádár, 1973)

Összességében elmondható, hogy az újvilági bortermelő országok előnyt élveznek az EU-s országokkal szemben, hiszen ezen országok szőlőültetvényeik méretét folyamatosan bővíthetik. Erre korlátozás nélkül van lehetőségük, hiszen náluk nincsenek az Európára jellemző szigorú bortörvények. Nagymértékű összegeket fordítanak boraik értékesítésére, illetve marketingtevékenységekre. Ezek a lépések lehetőséget adnak arra, hogy a tengerentúli piacokon is sikereket érhessenek el. Emellett egyre inkább kedveltebbé váltak az elmúlt évek során az egzotikus ízvilágot kölcsönző borok, aminek az újvilági borok teljes mértékben megfelelnek. Ezek a borok új trendet teremtettek meg a borkultúrában. (Edelényi – Eperjesi – Erdőss – Kádár, 1973)

2.3.2. Az újvilági bortermelők sikereinek okai

Az elmúlt években megfigyelhetővé vált, hogy az újvilági országok export tevékenysége egyre erőteljesebbé vált, veszélyeztetve ezzel a hagyományos európai borkereskedelmet. Az újvilági borok sikere több tényezőből tevődik össze, hiszen ilyen mértékű haladás nem köszönhető egyetlen siker faktornak.

A sikertényezők közül az egyik legfontosabb és legalapvetőbb a természeti környezet, hiszen e területeken ideális feltételek állnak rendelkezésre a szőlőtermesztéshez. Az újvilági bortermelő országok klímája és talajadottságai kedveznek a szőlőültetvények telepítésének, valamint jó minőségű bor előállításának. Emellett fontos szempont, hogy a kereslet minél inkább harmonizáljon az ültetvények minőségi szerkezetátalakításával. Nemcsak a minőség, hanem az ültetvények mérete is nagymértékű előnyt jelenthet, hiszen ezen országok birtokszerkezetei 1.000 ha körüliek, míg Európában Franciaországban 15 ha átlagosan. Az ültetvényméretek nagysága egyenes arányban áll a borászatok méretével (négyyszer akkora, mint Európában).

A piaci adottságokat illetően megállapítható, hogy az újvilági bortermelő országok esetében a piaci koncentráció magas, csak néhány szereplő tartja kezében a termelést. Az európai ezzel szemben kevésbé összpontosított, hiszen ott a piaci szereplők száma magas, sokkal kielevezettebb a verseny. A termelési feltételek is sokkal ideálisabbak Európán kívül,

ami az alacsonyabb termelési költségekből (például alacsony munkabér), a klíma miatt bizonyos kártevők hiányából (alacsonyabb növényvédelmi költségek) adódik. Az alacsony termelési költségek lehetővé teszik a költségesebb és ezáltal sikeresebb marketingpolitika alkalmazását. Ez esetben is az erőteljes koncentráció megléte a jellemző, hiszen az országokban a csúcsszervezetek koordinálják a tevékenységet, világgraszolóan hirdetve eredményeiket és perspektíváikat, fejlődési ütemüket.

Az EU borpiacát már 1962-ben a Római Szerződés 39. cikkének megfelelően szabályozták. Az előírások célja egyrészt a termelők, másrészt a fogyasztók védelme volt, ennek érdekében stabil árakat határoztak meg, piaci egyensúlyt célzó intézkedéseket hoztak, korlátozták az importot és gondoskodtak a megfelelő minőségi ellenőrzésről. Ezt nevezték el Közös Agrárpolitikának (KAP). Ezek után az Európai Unió 1999-ben megreformálta a szőlészeti-borászati szabályozását, amelyet 2006-ban, majd 2008-ban az Európai Bizottság újrareformált. Ezzel szemben az újvilági bortermelő országok esetében hiányoznak a szigorú állami szabályozások. Az Újvilág termelői kisebb mértékben vannak keretek közé szorítva, mint az európai társaik. Erre megfelelő példa a korlátlan új szőlő telepítése és az, hogy itt a borkészítés is liberális. Ezek a tényezők nagymértékben előidézték az idegen tőke beáramlását, több amerikai és francia multinacionális cég azokban az országokban hozott létre vállalkozást és termel bort (mint pl. Mondavi Argentínában, a Gallo vagy a Chandon Chilében, Pernaud-Ricard Ausztráliában), ahol a termeléshez szükséges tényezők és feltételek a legkedvezőbbek. (Lehota- Fehér, 2007)

2.4. A VILÁG BORKERESKEDELME ÖSSZEFOGLALVA

Az OIV adatai és nyilatkozatai alapján megállapítható, hogy az elmúlt 5 év bortermelése és – fogyasztása csökkenő irányt mutat. A világ bortermelése nemhogy stagnál, hanem továbbra is rossz eredményeket produkál. A 2009-es évben a borfogyasztás csökkenése az Európai Unióban meglehetősen szembeötlő volt, ami a gazdasági válság hatása. Szintén a gazdasági krízist okolhatjuk azért, hogy a nemzetközi kereskedelem a 2000. év óta először 3,6%-os zuhanást produkált az előző, azaz a 2008-as évhez képest. Az európai nagy bortermelő országok mellett az Amerikai Egyesült Államok, illetve Argentína exportja is nagymértékben megcsappant. 2009-ben Chile és Ausztrália kiemelkedő exportot hajtott végre. Fontos azonban kiemelni, hogy az összesített, világszintű csökkenés ellenére a 2009. évben minden 10 üveg borból több mint 3 és fél a termelő ország területén kívül került fogyasztásra. (Gúr, 2010)

A nemzetközi borpiaci helyzet alapján megállapítható, hogy ebben az ágazatban is elkerülhetetlen jelenség a globalizáció. Ebből adódik, hogy a piacon azok a borok fognak elkelni nagyobb mértékben, amelyek a fogyasztó igényeit jobban kielégítik. Önmagában nem elegendő jó áron, jó minőségi borokat eladni, hiszen sok más jelentős tényező, mint például a marketing eszközök is nagymértékben képesek befolyásolni az egyes országok borvásárlóit. (Szakál, 2008)

3. EURÓPA BORPIACÁNAK HELYZETE

3.1. AZ EURÓPAI SZŐLÉSZET ÉS BORÁSZAT HELYZETE

Az Európai Unióban a szőlőültetvények mintegy 3,4 millió hektárt foglalnak el, amelyen 1,6 millió szőlő- és bortermelő gazdálkodik. Az egy gazdaságra jutó átlagos szőlőültetvény-nagyság tehát körülbelül 2 hektár, noha a szőlő- és bortermelők zöme egy hektárnál kisebb területű szőlőültetvényt művel. Más növényi kultúrák termesztéséhez képest a szőlőművelés igencsak munkaerő-igényes ágazat. Az Unióban az éves munkaerőegységnek (ÉME) a szőlőültetvények egy hektárjára jutó száma (0,12) átlagosan több mint kétszerese az összes mezőgazdasági üzemre vonatkozóan számított hektáronkénti mennyiségnek. (Európai Bizottság, 2006)

Az európai borágazat vezető szerepet foglal el a világban. A Föld legnagyobb bortermelőjeként, a szőlővel beültetett területek több mint 45%-át, és a termelés 59%-át birtokolja. Ugyanakkor a világ legnagyobb fogyasztója is, a teljes borfogyasztásból való részesedése 54% (132 millió hl). A mintegy 170 millió hl éves átlagos bortermelés jelentős részét (13 millió hl = 7,6%) az Unión kívüli országokba értékesíti, mintegy 4,5 milliárd EUR értékben, amelynek révén a legnagyobb exportőr ebben az üzletágban. Ugyanakkor a világ legnagyobb borimportőre is, mert 2,3 milliárd EUR értékben vásárol harmadik országokból borokat, éves átlagban 10 millió hl mennyiségben. Az EU-27 országai közül jelentős bortermelés 16-ban van, amely a Közösség bortermelésének 99,98%-át képviseli.

Az Európai Unióban termelt borokat típusuk szerint alapvetően két kategóriába osztják. A szőlőterületek mintegy 40%-át asztali borok előállítása céljából művelik, 60%-án pedig meghatározott termőhelyről származó minőségi borokat termelnek. A kétféle terület megoszlása a borok minősítésére vonatkozóan nemzeti szinten elfogadott rendszertől függően tagállamonként nagyon változó. Egyes tagállamok termelésük szinte teljes egészét minőségi bornak tekintik.

A borágazat az Európai Unió mezőgazdasági termelésének egyik kiemelt fontosságú ágazata, értékben kifejezett teljesítménye körülbelül 10%-os részarányt képvisel. (Európai Bizottság, 2006)

3.2. AZ EURÓPAI BORSZEKTOR HELYZETE

A világ szőlő- és bortermelésében Európának kiemelkedő szerepe van mind a mai napig. Az EU-27 összes bortermelése a 2008/2009-es évben kevesebb volt, mint az előző bortermelési évben. Németországban, Olaszországban, Magyarországon, Görögországban, Ausztriában veszteségesnek volt mondható a 2008/2009-es év, hiszen az időjárás viszonytagos volt. A 2007-2008-as borpiaci évben Olaszország átvette a vezető szerepet a világ bortermelésében, ez azonban inkább a francia termés csökkenésének, mintsem az olasz mennyiség növekedésnek volt köszönhető. Az olasz bortermelés 2008/2009-ben elérte a közel 45,5 millió hl-t, ez 7%-kal több volt, mint a 2007/2008-as évben.

Az ekkoriban jelentkező gazdasági válság kisebb hatással volt a termelőkre, mint az ekkor folyamatosan jelentkező rossz időjárás, ez különösen igaz volt az észak-itáliai Piemont közelében, ahol a folyamatos hideg és esős körülmények mellett a 2007. év május és június között gyakran jelentkezett erős szél és jégeső. Ez a zord idő az akkori termelést az előző évhez képest 15%-kal rontotta le. Ezek az adatok hűen mutatják, mennyire erős befolyásoló tényező tud lenni az időjárás milyensége a szőlőtermelésre és ezáltal a borelőállításra.

Ha gazdasági szempontból vizsgálódunk, azt láthatjuk, hogy a borfogyasztást és épp emiatt a borkereskedelem alakulását az EU-ban két tényező befolyásolja. Ezek a különböző negatív alkoholfogyasztás ellen irányuló kampányok a vezető bortermelő országokban, valamint a gazdasági világválság. A korábbi esetében nehéz megtalálni az arany középutat, hiszen a nagy bortermelők nem szeretnék, ha lecsökkenne a fogyasztás, ellenben Európában az alkohol negatív hatásairól (pl. ittas vezetés, alkoholizmus) szóló kutatások aggodalomra adnak okot. A második tényező, azaz a 2008. év második felében elinduló gazdasági recesszió egyre inkább befolyásolja a bor fogyasztását. Sőt ez a negatív hatás mára egyre inkább érződik, hiszen sok család meggondolja, hogy mit vásároljon és a bor, mint tudjuk inkább luxus, mintsem a mindennapi szükségleteinket kielégítő termékek közé tartozik. Ebből adódóan ez lehetőséget ad az olcsó import borok elterjedésének, amelyek minőségileg nem összehasonlíthatók a hazai és külföldi minőségi borokkal, azonban árukat tekintve sokkal fogyasztó barátiabbak. Ezt hűen tükrözi, hogy az egy főre jutó borfogyasztás Franciaországban és Olaszországban volt a legmagasabb, ez azonban drámaian csökkent az elmúlt évtizedben. Annak ellenére, hogy csökkent a borfogyasztás, még mindig a franciák töltik be ebben a vezető szerepet.

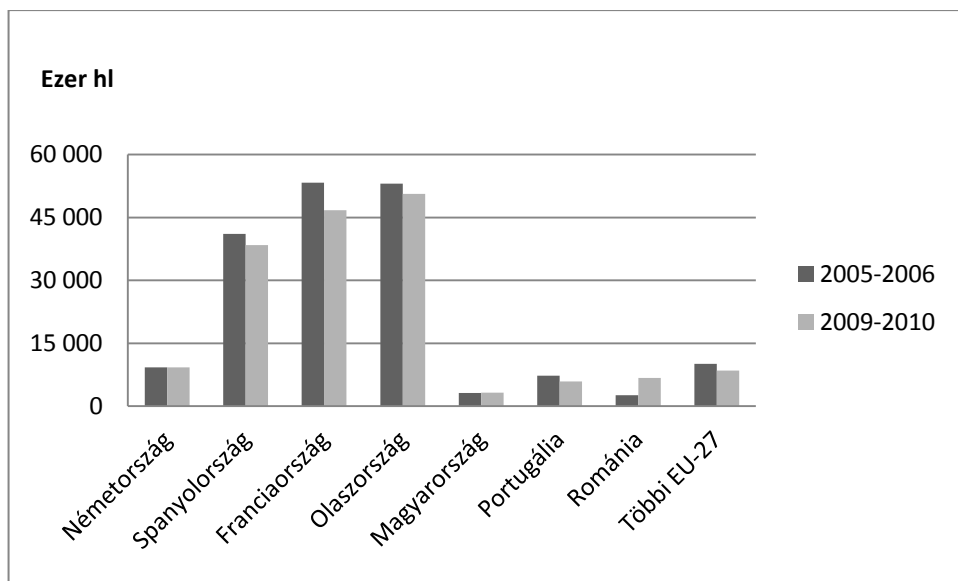
A válság kapcsán érdemes megemlítenünk az Egyesült Királyságot, ahol a borpiac bővítése figyelemreméltó volt az előző években, mindaddig, amíg a válság meg nem jelent. Az Egyesült Királyságban a recesszió elmélyülését figyelhettük meg az elmúlt évben, amely miatt az import áruk is drágábbak lettek, illetve 2007-ben a brit kormány még a jövődéki adó mértékét is megnövelte. Az újvilági borok európai hódítását jól szemlélteti az, hogy 2008-ban az Egyesült Királyságban értékesített import rosé borok több mint 50%-a az USA-ból származik. (Európai Bizottság Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Kiadványa 2008)

A borpiac változásain belül a jelentős változások főként a keresleti piacot érintik. Mint azt az előzőekben kifejtettem, az európai piacokon az 1 főre eső borfogyasztás drasztikusan lecsökkent, amelynek alapja és egyben következménye is, hogy a nagy bortermelő országok kevesebb bort forgalmaztak 2009-ben, pl. Spanyolországban 5,9%-kal, Franciaországban 8,7%-kal. Azonban a tengerentúlon és Ázsiában nem látható ez a visszaesés, hiszen a borfogyasztás emelkedő tendenciát mutat mind a mai napig. Összességében elmondható, hogy a borvilág súlypontja Európáról más területekre tevődik át. Innentől kezdve már nem az olasz, spanyol, francia hármasság lesz a bortrendek meghatározója, hanem az olyan megapoliszok, mint Peking vagy Moszkva. (DELUXE, 2010)

3.3. AZ EU-27 ORSZÁGAINAK BORPIACA

„Az Európai Unió borpiacán az összes felhasználható mennyiség a saját termelés felhasználható részéből és a harmadik országokból származó importból tevődik össze. A világkereskedelem liberalizációjának hatására nagy mennyiségű bor áramlik be az Európai Unió piacára, miközben a saját termelésnek korlátozására kényszerül.” (Radócné [2003] 7. o.)

Az Európai Unió még napjainkban is az újvilági borok előretörése mellett strukturális gondokkal küszködik, amely új megoldások keresését teszi szükségessé. A következő diagramból látható, hogy közel 5 év alatt a különböző negatív környezeti és gazdasági hatások miként hatottak az EU-27 országainak termelésére:

3. ábra EU-27 országok termelése a gazdasági válság előtt és után

Forrás: saját összeállítás az EU-27 Összes termelés és borkészítés 2010-2011 táblázat alapján (3. sz. melléklet)

A fenti diagram az EU-27 országainak bortermelését mutatja 2005-2010 között. Azért a 2005-2006. és 2009-2010. éveket emeltem ki, mert a gazdasági válság kezdete 2008-ra tehető, így szerettem volna hűen ábrázolni, hogy a termelés milyen volt a negatív befolyásoló tényezők előtt és után. Felfedezhetjük a diagramon, hogy Németország és Magyarország bortermelése nem mutat jelentős csökkenést. Ennek oka, hogy Németország kevésbé mondható termelő országnak, helyette inkább a borimportja jelentős, így rá nem hatott negatívan a rossz gazdasági hatás. Illetve nagyon fontos kiemelni azt is, hogy a szőlőtermelést inkább az időjárási, mintsem a gazdasági események befolyásolják. Magyarországon az elmúlt 2010-es évben a termésátlag nagyon alacsony lett, amelynek oka nem a gazdasági változások, hanem az esős időszak volt.

Erőteljes csökkenést fedezhetünk fel Franciaország és Olaszország esetében. Franciaország bortermelése 6.571 ezer hektoliterrel, Olaszországé 2.397 ezer hektoliterrel csökkent az elmúlt 5 évben. Ez nemcsak a gazdasági válság, hanem az elmúlt években végrehajtott szőlőkivágások hatása is. 2010-re Olaszországban 10,8 ezer, Franciaországban 7,5 ezer hektárral lett kevesebb a szőlőültetvények nagysága. Sőt az utóbbi esetben már a 2010. év előtt bevezették a kivágási támogatások rendszerét, amelynek következményeként már hamarabb lecsökkentek a területek, ami a termelést is visszavette valamennyire.

Az időjárás hatását illetően megállapítható, hogy a 2005. és 2006. évi jó termés után 4 éven keresztül gyenge hozamot könyvelhettek el Európa szerte a borászok. Spanyolországban azonban stabil maradt a termelt hozam, ellentétben Romániával és Ausztriával, ahol a visszaesés nagyobb mértékű volt. A 2010-es évet zárva se lehettek elégedettek az európai bortermelők, hiszen 2009-hez képest 6%-kal esett vissza az előállított bor mennyisége.

Az OIV megállapítása alapján elmondható, hogy a gazdasági krízis hatása még 2009-ben is érezhető volt, és a 2000. évtől kezdve nemzetközi és ez által az európai borkezeskedelem a legnagyobb zuhanást élte meg.

3.4. LEGJELENTŐSEBB EURÓPAI BORTERMELŐ ORSZÁGOK

Franciaország: Hosszú időn át a világ első bortermelő állama volt. Annak ellenére, hogy az utóbbi években legtöbbször Olaszország került az első helyre, Franciaország elsőségét, vezető szerepét sok vonatkozásban megtartotta. Így mindenekelőtt a vörös és a fehér borainak, kiváló pezsgőinek és borpárlatainak korábban kivívott elismertségével, továbbá lakosainak borszeretetével és magas szintű borkultuszával Franciaország jelenleg is az első helyen áll. Óborkészlete is legnagyobb a világon.

Franciaországban a borok jellege rendkívül változatos, de a nagy óbor készletek következtében a minőség állandó. Az északi borvidékeken könnyű, üde, savas fehér borokat, a déli borvidékeken pedig főleg vörös borokat termelnek. (Edelényi- Eperjesi –Erdöss – Kádár, 1973)

Olaszország: 2010-es adatok alapján 46 743 hektoliter bortermeléssel Olaszország a világ legelső bortermelő állama. (EU-27 Összes termelés és borkészítés- 2010-2011) A Földközi-tengerbe mélyen beékelődő ország szinte minden területén termelnek bort. Az éghajlat, a talaj és a termesztett szőlőfajták változatossága következtében az olasz borok választéka is nagy. Az itt termelt borok 70-75%-a vörös bor. Olaszországban a borászati gépgyártás fejlett, a szőlőfeldolgozás és a borkezelés korszerű és magas színvonalú. Észak-Olaszországban a Piemonti borvidék főleg vörös borairól híres. Klasszikus vörös bora a Barolo, vetekszik a híres francia burgundiai vörös borokkal. Észak-Olaszországban Lombardia, Venezia, Liuria és Emilia tartomány vörös és fehér borai is jó minőségűek. (Edelényi- Eperjesi –Erdöss – Kádár, 1973)

Spanyolország: A világ legnagyobb szőlőterülettel rendelkező országában 2005 és 2010 között átlagban 41 436 millió hl bort készítettek, és így a világ bortermelésében Spanyolország jelenleg a harmadik helyen áll. Az alacsony termésátlagok elsősorban a száraz, csapadékszegény klímának tulajdoníthatók. Spanyolországban csaknem valamennyi tartományban termesztenek szőlőt. A spanyol borok 90%-a jó minőségű asztali bor. A spanyol borkülönlegességek világszerte ismertek csakúgy, mint a csemegeborok is (ilyen például a Malaga vagy a Madeira). (Edelényi- Eperjesi –Erdőss – Kádár, 1973)

2. táblázat: A legfontosabb bortermelő országok által előállított bor mennyisége

	2005-2006 ezer hl	2006-2007 ezer hl	2007-2008 ezer hl	2008-2009 ezer hl	2009-2010 ezer hl	2010-2011 ezer hl
Olaszország	53 062	54 600	49 019	50 470	50 665	51 563
Franciaország	53 314	53 025	46 547	42 806	46 743	48 487
Spanyolország	41 119	43 679	42 070	41 909	38 402	41 436

Forrás: saját táblázat az EU-27 Összes termelés és borkészítés 2010-2011 táblázat alapján

Mindhárom ország esetében elmondható, hogy a 2007. és 2008. borév termelése alacsonyabb volt az azt megelőző évekhez képest. Ennek oka egyrészt a rossz terméshozam (az időjárás miatt), másrészt a gazdasági válság. Az ezt követő évben Olaszország – másik két vetélytársával szemben – nem csökkenő, hanem növekvő tendenciát mutatott a borelőállításban, hiszen 1.451 hektoliterrel több mennyiséget állított elő. Az addig első helyet elfoglaló franciák azonban mély zuhanásba kezdtek, a 2008. és 2009. év között 3.741 hektoliterrel kevesebb bort termeltek meg, amikor is elvesztették vezető pozíciójukat, átadva ezzel azt az olaszoknak. Spanyolország a termelést illetően erőteljes stabilitást mutatott az elmúlt években.

3.5. AZ EURÓPAI UNIÓ SZŐLŐ- ÉS BORPIACI SZABÁLYOZÁSA

Az Európai Unió szabályozások kapcsán két fontos dolgot kell megemlítenünk: a Közös Agrárpolitikát és a Borreformot. Az EU borpiaci szabályozásának kialakítását a Római Szerződés 39. cikkének megfelelően 1962-ben kezdték meg. Az első szabályozások célja egyrészt a termelők, másrészt a fogyasztók védelme volt, ennek hatására stabil árakat határoztak meg, piaci egyensúlyt célzó intézkedéseket hoztak, korlátozták az importot és megalkották a megfelelő minőségellenőrzést.

Az együttesen kialakított és minden tagországra kötelező Közös Agrárpolitika (KAP) meghatározza a termelési és támogatási kvóták számításának módszerét, a támoga-

tások körét, az élelmiszer-biztonsági, állat- és növény-egészségügyi követelményeket. Az uniós szabályozások a szőlő- és borpiac esetén két részre bonthatóak: egy részük az áruk szabad mozgására és a termelők közötti versenyképesség stabilizálására vonatkozik, másik részük pedig a piacsabályozást érinti. A piacsabályozáshoz kapcsolódik a borok lepárlásának, az ültetvények kivágásának, a szőlőkészítésének, az asztali borok exportjának támogatására vonatkozó rendeletek.

A Borreform nem más, mint, az EU radikális reformjai a borszektorban. A rendelkezések célja az európai uniós bortermelők versenyképességének növelése, az EU-ban termelt borok hírnevének megerősítése, ezen borok piaci részesedésének visszaszerzése. Emellett fontosnak véli a kereslet és kínálat közötti egyensúly biztosítását. 2007-ben megállapodtak az Európa Unió tagjai a borszektor reformjáról. Magyarország szempontjából ez a megállapodás nagy sikert jelentett, hiszen sikerült áttörni az eddigi elveket, hogy az unió a korábbi támogatások összegét veszi alapul a további támogatási keretek meghatározásához. (Molnár É., 2008)

3.6. GLOBALIZÁLÓDÓ BORFOGYASZTÁS – AZ ÚJVILÁGI BOROK ELŐRETÖRÉSE

Napjainkban, ha borokról beszélünk, két nagy csoportot különböztethetünk meg, az új- és óvilági borokat. Mire gondolunk, ha az óvilági borokat emlegetjük? Származási hely alapján az Európában előállított borokat helyezzük ide. Az „öreg” kontinensről származnak a híres francia, spanyol, olasz, magyar borok. Az ausztrál, dél-afrikai, dél-amerikai, kaliforniai, új-zélandi területről származó borokat, pedig összefoglalóan újvilágiaknak nevezzük. A különbség nemcsak a származási hely különbözőségéből származik, hanem, abból hogy az új- és óvilági borok előállítási technológiája és íz világa is eltér egymástól.

Az újvilági borokat könnyed, gyümölcsös aromák jellemzik, sok esetben hűtött, irányított erjesztéssel állítják elő acéltartályokban. Egyszerűségükből adódóan könnyen fogyaszthatóak. Ezek a borok egységesnek mondhatóak, hiszen az évjáratok közötti eltéréseket különböző eljárásokkal próbálják kiegyenlíteni. A hasonló időjárásból kifolyólag ezeknél a boroknál az évjáratoknak nem tulajdonítanak akkora fontosságot, mint az európai boroknál.

Az 1970-es évekig világszerte az óvilági borok voltak ismertek és közkedveltek. Az újvilági borok ekkor még ritkán kerültek az importált borok közé. Azonban ez a helyzet mára jelentősen megváltozott, Az újvilági bortermelők egyre több és több bort termeltek, amelyet saját nemzeti piacuk már nem tudott felemészteni, így kénytelenek voltak más

kontinensen is értékesíteni termékeiket, ekkor „törtek be” az európai piacokra. Ennek hatására, a hazai termelők kezdenek kiszorulni a piacról, még azon országokban is, ahol a fogyasztás magas. (Nyulási, 2011)

Az újvilági borok sikerét, már a 3. fejezetben bővebben kifejtettem azonban összességében elmondható, hogy a jó klíma, környezeti adottságok, a gyors reagálás elengedhetetlen feltétele a sikernek. Tökéletes példa erre Chile, ahol a jó természeti környezet mellett, az állam magas összegekkel támogatja nemzeti boriparát, amely a nemzetközi siker kulcsa. Hasonló a helyzet Ausztráliában, ahol már a nyolcvanas évektől kezdve nagyon sok tőkeerős vállalat vásárolt fel pincészeteket. Ezek a vállalatok nem a helyi, tradicionális borkészítőknek akartak megfelelni, hanem a fogyasztói igényeknek. Ez az üzleti koncepció szép lassan megjelent Kaliforniában is, ahol az USA szőlőtermesztésének és a borkészítésének nagy része folyik. Az újvilági borok feldolgozása kapcsán érdemes még megemlíteni egy érdekes dolgot, miszerint egyes esetekben a szőlőfeldolgozás nem helyben történik, hanem a célország felé tartó hajón. A feldolgozóhajón folyik az erjesztés, érlelés, majd a kikötőben a palackozás. Emiatt lehetséges az, hogy például egy chilei bort francia, vagy akár német zárjeggyel látnak el. (DELUXE, Feltörekvő újvilági borok Európában)

Az újvilági borok előretörését nagymértékben a borpiaci trend, a bordivat megváltozása is előidézte. Azt már leszögezhetjük, hogy ezeket a borokat olcsón állítják elő, majd olcsón is értékesítik, ennek oka az állami támogatások. Az alacsony ár azonban nem minden esetben társul magas minőséggel. A globalizálódás hatására, a borvásárlók választása az olcsóbb import borokra esik, és egyre több európai dönt az újvilági borok mellett, amely erősen visszaszorítja az óvilági borok piacát. A másik jelenség az úgynevezett „vörösbor-kultusz”, amely hatására a legismertebb vörösbor a Cabernet Sauvignon-t már nem csak eredeti helyén Franciaországban, hanem számos újvilági termőhelyen is előállítják. A vörös mellett a fehérborokat sem hanyagolhatjuk el, amelyek közül a Chardonnay, a Sauvignon Blanc és a Rizling továbbra is jelentős szeletet hasít ki a borpiacból. Az utóbbi kettő előállítása, már újvilági termelőhelyeken is divatossá vált. (Nyulási, 2011)

Összességében elmondható, hogy az újvilági borok előretörése és az óvilági borok gyengülése egy bizonyos idő elteltével eléri a maximumát és a piac ezek után egyensúlyba kerül. Addig azonban az európai és azon belül a hazai termelőknek el kell fogadniuk azt, hogy a fogyasztók borvásárlási döntésükben nagy szerepet játszik az ár. Sajnos az árversenybe a magas költségtöbblettel előállított európai borok nehezen tudnak bekapcsolódni. Ez mutatja az hipotézisem igazát, miszerint az újvilági borok előretörése visszaszorítja az

európai borok vezető pozícióját. Erre a megoldás egyrészt a célirányos marketingtevékenység, másrészt pedig a nemzeti öntudattal rendelkező fogyasztói társadalom kinevelése lenne. Ennek a társadalomnak büszkének kellene lennie saját honfitársuk által előállított termékére, így vásárlásaik során nem az ár alapján kellene dönteniük.

4. MAGYARORSZÁG BORPIACI HELYZETKÉPE

4.1. A MAGYAR BORTERMELEÉS TÖRTÉNETE

„A régészeti és történeti kutatások eredményei kétségtelenné teszik, hogy e térségben már az ősidőkben is voltak szőlők, s a honfoglalás előtt pedig már tudatos művelés nyomait is megtalálták. Nem lehet kétség az iránt, hogy az Ázsia felől érkező hullámok tömegei már ismerték a szőlőt és a bort. Ezt bizonyítják a magyarság közvetlen elődeiről fennmaradt írásos bizonyítékok is.” (Török – Mercz 1997. p. 10.)

A korabeli írásos emlékek szerint a 11. századtól kezdődően elsősorban az egyházi birtokokon és a városok környékén terjedt gyorsan a szőlőtelepítés. Az Árpád-házi királyok megpróbálták minél inkább ösztönözni a termelőket, így különféle privilégiumokat, adómentességet adtak számukra. Az elkövetkezendő évszázadok során az Anjou királyok, majd Mátyás király is szívén viselte a szőlőtermesztés kultúrájának fenntartását.

Az egyik legjelentősebb és egyben legválságosabb momentuma a magyar szőlőtermesztésnek a filoxéra³ 1875-ben történő elterjedése volt, amely nagy pusztítást végzett a kötött talajú szőlőkben. Még be sem fejeződött a filoxéravész utáni rekonstrukció, amikor az első világháború, majd azt követően a túltermelési válság ismét súlyos csapásokat mért borgazdaságunkra. Az első világháború után szőlőültetvényeink területének közel kétharmada (215.000 hektár), a szőlő- és borfogyasztó lakosságnak pedig csupán egyharmada maradt meg. Ennek hatásaként a belföldi borpiac lecsökkenése mellett jelentéktelen mennyiségre szűkölt borexportunk is.

A második világháború időszakában a szőlő- és bortermelés színvonalában a munkaerő és a termelési eszközök hiánya miatt további hanyatlás következett annak ellenére, hogy a borkereslet növekedése következtében a szőlőtelepítés üteme gyorsult, és az ültetvények összterülete növekedett. A felszabadulás után növekedett a termelési kedv, de az 1950-től kezdődően alkalmazott hibás gazdaságpolitikai intézkedések miatt a termelési biztonság egyre romlott, a szőlőültetvények állapota évről-évre rosszabbodott, területük csökkent. Az 1961-65 közötti években végzett szőlőrekonstrukció jelentős mértékben megváltoztatta a borszőlő termesztésünk arculatát. A termelési feltételek javulása következtében nőtt a termésátlag is. (Török-Mercz, 1997)

³ Szőlőgyökértetű. Az európai szőlők gyökerén kóros sejtburjánzást okoz. A múlt században hatalmas pusztítást végzett Európa szőlőültetvényeiben és hazánkban is.

A szőlő rekonstrukció nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, hiszen a centralizáltan kijelölt, rossz minőségű területekre nem megfelelő fajtaszerkezettel telepítettek több ezer hektár szőlőt, illetve a későbbiek során a tőkeművelés sem volt tökéletes. Ennek ellenére bortermelésünk mégis fejlődésnek indult lassan. Ennek hatására Magyarország bor-exportórrá vált, boraink nagy része a volt szocialista országokba került exportálásra: Szovjetunióba, az NDK-ba és Lengyelországba.

Magyarország számára a KGST időszak jelentős biztonságot jelentett az értékesítési piacok tekintetében. Emiatt alakult ki az, hogy a termelés és a borászati feldolgozás nem a minőségre, hanem mennyiségre törekedett. Ennek negatív hatásaként a minőségi szőlőterületek nagy része megsemmisült, és helyette a bőtermő fajták kerültek előtérbe. A KGST piacán való vezető export szerep magában hordozott bizonyos veszélyeket, hiszen a magyar borászatok ennek a piacnak az igényeit akarták ideiglenesen kielégíteni, azonban ez a későbbiek folyamán állandósult.

A rendszerváltást követően – elveszítve a hagyományos keleti partnereket –, hazánk a nyugati piacok felé kezdett orientálódni. Azonban a nyugati piac nem a mennyiséget, hanem a minőséget helyezte előtérbe, így át kellett alakítani a teljes vertikumot. Ekkoriban jelentek meg a külföldi beruházók, akik nemcsak anyagi, hanem szellemi tőkét is hoztak a magyar borászatokba. Számos új technológia ekkor jelent meg a szőlőfeldolgozás és borkészítés területén. A nyugati piacra való visszatérés magával hozta a versenyképesség megerősítését is, hiszen itt már számos konkurenciával kellett szembenéznie hazánknak. (Bozsik, 2005)

Az új évezred számos új lehetőséggel és veszéllyel szolgált és szolgál mind a mai napig a borászatoknak, hiszen az Európai Unióba való belépésünk új piacokat nyitott meg számunkra. Azonban ezzel párhuzamosan nagyon sok szabálynak, törvénykezésnek kell megfelelnie a borászattal foglalkozóknak, ami magában rejti azt a problémát, hogy ennek hatására az újvilági borok exportja egyre inkább intenzívvé kezd válni. Ennek oka, hogy ezen országok borszabályozása nem szigorú, a termékek előállítása sokkal olcsóbb, mint az európai országokban.

4.2. A MAGYAR SZŐLŐTERMESZTÉS JELLEMZŐI

A szőlő- és borkultúra különleges helyet foglal el az európai civilizáció történetében. A szőlőművelés és bortermelés tradíciói, és a bort övező mitológia, a szőlő- és borkultúra szoros kapcsolata az általános kultúrával, a történelemmel, vallással, a művészetekkel, a környezeti szépségekkel elősegítették, hogy a szőlő kitüntetett helyet foglaljon el a kultúr-növények között, valamint azt, hogy a bor és annak kultúrtörténete a többi mezőgazdasági termék fölé emelkedjen.

Az utóbbi évtizedben Magyarországon is egyre inkább erősödik az a folyamat, hogy a szőlő és a bor a társadalomban nemcsak gazdasági, hanem kulturális, civilizációs szerepet is betölt.

4.2.1. A magyar szőlőterületek földrajzi jellemzői

„Magyarország földrajzilag az északi és a déli szélsőség között, de azért inkább az északihoz közelebb kerül el. Ennek következtében mind a természeti adottságokat, mind a borkészítés, kezelés és tárolás módszereit illetően közbülső helyet foglal el. A viszonylag hosszú tenyészidő, a 2000 óra körüli napfénytartam, a vegetációs időszak 2550°C hőösszege a szőlő jó beérését segíti elő, de még nem megy a savképződés, az illat- és zamatanyag rováására. A hosszú, napos, meleg ősz a szőlő túlérését eredményezheti, és ekkor nagy értékű, természetes csemegeborokat lehet készíteni.” (Török – Mercz 1997. p. 22.) Az ország klímája kontinentális, sajátos szőlőink fajösszetétele, változatosak domborzati és talajadottságaink. Fehérboraink az európai fehérboroknál valamivel illatosabbak és határozottan zamatosabbak. Adottságaink a fehérborok termeléséhez kedvezőbbek, mint a vörösborok előállításához.

A változatos domborzati viszonyok, talajadottságok és időjárási körülmények, a különböző termesztési szokások és a bortermelő tájanként változó fajtaszerkezet következtében hazánkban viszonylag sok, egymástól jól elhatárolható borvidék alakult ki. Borvidéknek csak az a bortermelő táj tekinthető, ahol a bortermelésnek nagy társadalmi jelentősége van, ahol a földművelő lakosság egyik alapvető megélhetési forrása a bortermelés.

Magyarországon 22 borvidéket tartunk számon (1. sz. melléklet). Ezek közül három található a Nagy-Alföldön. Ez a három borvidék teszi ki (a területnagyság szempontjából) a bortermelő vidékek 45%-át. Tizenöt borvidék van a Dunántúlon, négy pedig Észak-Magyarországon. Területméret szerint a borvidékek nagyban különböznek. A talajnak és a klímának, illetve ezek változatos voltának köszönhető az a tény, hogy ez a kis ország 22

borvidéket mondhat magáénak. A változatosság a magyar borok egyik erénye. (Katona, 1987)

4.2.2. Magyarország szőlőültetvényei

Magyarországon 2009-ben a szőlőültetvények által elfoglalt terület 83.555 hektár volt. Ez az összterület a 22 borvidéken található, több mint 76 ezer hektáros hegyközségi, és a 7 ezer hektárt meghaladó, borvidéken kívüli szőlőterületekből tevődik össze. Az ültetvények száma 2009-re a borvidéken kívüli területek esetében nagymértékben visszaesett, hiszen a 2001. évinek csaknem a kétharmada lett. Az ültetvények területnagysága szerinti megoszlása tekintetében 2001 óta jelentősen csökkent a kisméretű (0,005-0,09) és a nagyméretű (30 hektár és nagyobb) ültetvények összterületének aránya. Még mindig a Kunsági borvidék a legnagyobb, a hegyközségi szőlőterületek 32%-a itt található. Míg 2001-ben a Somló borvidék, addig 2009-ben a Pannonhalmá-sokoróaljai borvidék volt a legkisebb borvidékünk (alig 1%-os területi aránnyal).

3. táblázat: Szőlőültetvények területe 2001. és a 2009. évi felmérések alapján

	Bruttó szőlőterület (hektár)	
	2001	2009
Borvidék területek	78 651,6	76 436,1
Borvidéken kívüli területek	12 769,1	7 118,6
Ország összesen	91 420,6	83 554,7

Forrás: KSH- Statisztikai tükr, IV. évfolyam, 73. szám (Szőlőültetvények összeírása, 2009, 1. o.)

Magyarországon termesztett szőlőfajták közül 2009-ben még mindig a fehérborszőlő-fajták termesztése meghatározó, területi arányuk kétharmados. A vörösborszőlő-fajták területében, mintegy 17%-os növekedés tapasztalható, az egyéb szőlőterületek pedig kevesebb, mint felére csökkentek a 2001. évi felmérés adataihoz képest. (KSH, 2010; Szőlőültetvények összeírása)

4.3. A MAGYAR BORÁGAZAT ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ KAPCSOLATA

Hazánk borpiaca a csatlakozást megelőző években a gazdasági és társadalmi változások hatására a megváltozott birtokszerkezet, előregedett ültetvények problémájával küzdött. Eközben az európai előrejelzések a bor és csemegeszőlő fogyasztásában mutattak nagy-

mértékű változásokat. Ezen okok miatt Magyarországnak megfelelően és időben el kellett kezdenie felkészülnie és felkészítenie dolgozóit a csatlakozásból adódó változásokra. Az uniós csatlakozás természetesen nagy kihívást jelentett a szőlő- és borágazat szereplői számára. Ezen felkészülést nagyban nehezítette az, hogy ekkor a hazai szőlő-borágazat jelentős változásokon ment keresztül, és számos kérdésben az útkereső fázisban tartott. Emellett az Európai Unió borgazdasága is sok tekintetben ellentmondásos helyzetben volt, hiszen a hetvenes évek óta a túltermelés problémájával küzdött. Épp emiatt alakult ki az intervenciós mechanizmus és a szigorú szőlészeti és borászati szabályozás. (Bozsik [2005]) Az EU csatlakozásra készülődés, és az azt megelőző illeszkedés számtalan jogharmonizációja, alapos és szerteágazó ismereteket, ugyanakkor elkötelezett önérvényesítést, kölcsönös bizalmat és tiszteletet igényelt.

Hazánk 2004. május 1-jén csatlakozott az Európai Unióhoz, vele együtt ekkor 10 tagország kezdte meg működését az Unióban, ez nem csak Magyarországnak, hanem a többi 24 tagországnak is jelentett új kereskedelmi kapcsolatokat. A csatlakozással az újonnan belépő országoknak át kellett venniük az Európai Unió kereskedelempolitikáját és be kellett vezetnie annak vámtarifáját. A csatlakozás különbözően érintette a csatlakozó feleket, hiszen a 10 új csatlakozóból hazánk főként hárommal, Lengyelországgal, Csehországgal és Szlovákiával kezdett fontos borkereskedelmet. A többi csatlakozó 6 országgal történő borkereskedelem elhanyagolható.

Azáltal, hogy Európa keleti országai is csatlakoztak az Unióhoz, a szőlőültetvények típusai változatosabbak lettek, hiszen a kontinentális és mediterrán termőhelyek kiegészültek balkáni termelőhelyekkel.

Az Országgyűlés a szőlőtermesztésnek és a borgazdálkodásnak az Európai Unió jogrendszerébe illeszkedő, nemzeti hatáskörbe tartozó szabályozása érdekében megalkotta 2004-ben a Bortörvényt. „Ez a törvény szabályozza a borszőlő telepítését, művelését, kivágását, a borászati termékek előállítását, forgalomba hozatalát, nyilvántartásuk rendszerét, továbbá a szőlőtermesztéssel és bortermeléssel kapcsolatos szakigazgatási feladatokat és hatásköröket.”⁴ A Bortörvénynek van kifejezetten a Tokaji borvidékre vonatkozó rendelkezése (V. Fejezet), ami a következőket tartalmazza:

- Bor és egyes anyagok forgalmazása a Tokaji borvidéken
- Tokaji bor tárolása

⁴ Bortörvény: 2004. évi XVIII. törvény 1. § (1))

- A Tokaji borvidékre vonatkozó különleges előírások

Ezek a szabályozások elősegítik a Tokaji borvidéken található magas minőséget képviselő borászatok megerősödését, az alacsony minőségűek visszaszorítását, amelyek rossz minőségű borokkal próbáltak konkurenciává válni törvénykezés előtti években.

4.4. A MAGYAR BORTERMELÉS

4.4.1. A magyar borágazat helyzete

Magyarországon az éves bortermelés 3,3 millió hl körül ingadozik. Fontos belátnunk azt, hogy a hazai bortermelés eredményességének kulcsa az ökológiai adottságaink kihasználása. Emellett elmondható, hogy a borászati technológia egyre inkább elkezdett fejlődni, a szőlőtermesztés pedig szinten maradt. Jelen korunk nagy előnye, hogy egyre inkább innovatív szakemberek veszik át a magyar borászatok vezetését, szervezését.

Nemcsak a termelés, hanem a birtokszerkezet is nagy változáson ment keresztül, 1995-ben a borászati vállalkozások tőkéjének 42%-a állami kézbe került, de 5 évvel később ez az arány 8%-ra csökkent. A borászatok nagy része az állam kezéből magánkézbe került, ennek két típusú tulajdonosa lehetett vagy külföldi, vagy magán befektető. Ennek hatására számos vállalat esett szét részekre, vagy ment csődbe végleg.

A magyar borászatok szempontjából negatív tényezőnek tekinthető a közepes és kis borászatok közötti különbség, hiszen a technológiai színvonal más egy családi pincészetben, mint egy 50 ezer hl-es közepméretű üzemben. A másik probléma az, hogy sokszor érzelmi alapú borászkodás folyik.

A válságot követő évben, 2009-ben szinte minden gazdasági szektor elszenvedte a gazdasági válság negatív hatásait. Főként azoknak akadt sok bajuk, amelyek nem létszükségleti javakat, illetve szolgáltatásokat nyújtanak. A magyar borászok szerint a minőségi borfogyasztás ma még inkább luxusnak számít Magyarországon, így elvileg ez az iparág is nehezen vészelheti át a válságos időket. Szerencsére pozitív oldala is volt, hiszen a válság miatt egyre több lett a turista, főként a németek, akik eddig más úti célokat néztek ki maguknak, most azonban pénzsűke miatt mégis a magyar borvidékeket választották. Ez annak volt köszönhető, hogy hazánk közel van és jó az ár/érték arány. A gyenge forint miatt a Magyarországon történő vásárlás vonzó a külföldiek számára. Azonban van más gond, amivel meg kell birkóznia, ez nem más, mint a sokszor emlegetett olcsó import bor. Mivel hazánkban elég jelentősek az adóterhek, és a klíma is határokat szab, a magyar borászok nem tudnak alámenni az importáraknak. A tradicionális magyar szőlőtermesztési kultúra különféle gépi- és munkaigényes, ebből kifolyólag nagyobb a költsége is. Ebből követke-

zik, hogy ez gazdaságilag hátráltató tényező, azonban a bor kiemelkedő minősége miatt az ár/érték arány még mindig magnetikusnak számít Európában. A bor előállítása magas költséggel jár, a marketingre azonban nem jut pénz. Az állami támogatások is alacsonyak, így a borászatoknak önmaguknak kell reklámozniuk saját termékeiket. (ORIGO, 2009)

4.4.2. Borkereskedelem

Hazánkban erőltetett exportpolitikát fedezhettünk fel a rendszerváltást megelőző évtizedekben, amely következtében az 1980-as évek derekán a borkivitel meghaladta az évi 2 millió hl-t, ez körülbelül az évi termelés kétharmadát jelentette. A KGST országai között történő borkereskedelem nem volt versenyképes, hiszen a szovjet piac szinte mindent befogadott.

A külföldre exportált borok nagy része, kb. a 70%-a hordós bor volt. Ennek ellenére hazánk a palackozott borok nagyobb jövedelmezősége miatt törekedett arra, hogy az exportálásnál a palackozott borok kerüljenek túlsúlyba. (Edelényi —Eperjesi – Erdöss – Kádár, 1973) A rendszerváltást követően a borkereskedelem nehézségeken ment keresztül, de az 1990-es év végére a borexport meghaladta az 1,3 millió hl-t. Ez a szám 1998-ra csökkeni kezdett az orosz válság hatására, végül 1999-ben már 1 millió hl alá esett. A piaczgazdaság hatására a bortermelők potenciális felvásárlói már nem a kiskereskedők, hanem a nemzetközi hiper- és szupermarketek lettek. Ennek hátránya az lett, hogy e multik előnytelen feltételeket szabtak a beszállítóknak.

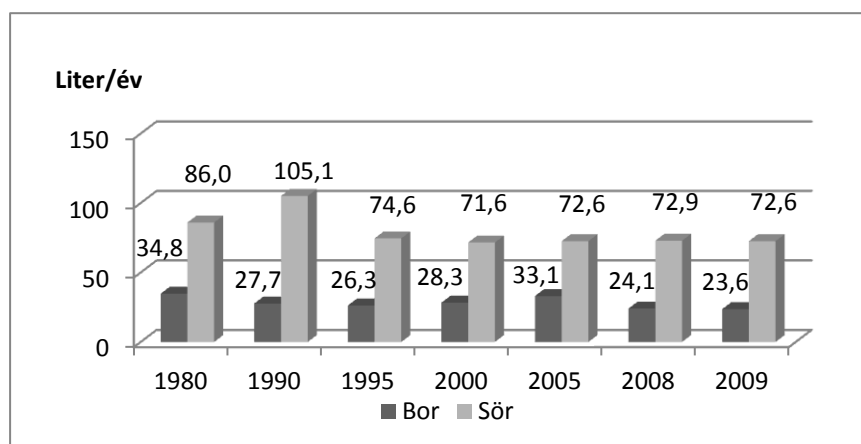
A 2000-es év beköszöntével a magyar borászatokra és kereskedelemre is új kilátások nyíltak, hiszen elkezdődtek az Európai Unióhoz való csatlakozási tárgyalások. A csatlakozási tárgyalásokon a borászat szempontjából Magyarország gyakorlatilag elért mindent, amit akart (Tokaji borvidék kapcsán). Az EU elismerte a tokaji aszú egyedi palackformáját, a Hegyaljára jellemző hagyományos borászati eljárásokat, a Tokaji név jogi védelmét. (Gulyás [2003]) A csatlakozást követően a 2004/2005. év fordulóján a magyar bortermelők helyzete kedvezőtlenül alakult, hiszen a túltermelés hatására esett a szőlő felvásárlási ára, csökkent az export. Ezt a helyzetet tovább rontotta az, hogy a magyar borászatok nagy része még felkészületlen volt az EU által elvárt intervenciós mechanizmusok bevezetésére.

Borimportunk növekedése ellenére nem jelentős a kivitelhez képest, amely az elmúlt évtizedben 25-80 ezer hektoliter között változott. A palackozott borok behozatala nőtt a hordósokéval szemben. Azonban a pezsgő importjában erőteljes növekedést figyelhettünk meg, hiszen 2000-hez képest 2003-ra háromszorosára nőtt a behozatal. Az importált borászati termékeknek több mint a háromnegyede az Európai Unió tagállamaiból, főként Spa-

nyol- és Olaszországból származott. A kiemelkedő külföldi borok iránt hazánkban a fizetőképes kereslet még alacsony, mert ezeknek a boroknak ára magas. Azonban a pezsgő és hordós borok ára jelentősen lecsökkent.

4.4.3. Borfogyasztás

A sör és borfogyasztás közötti arány alakulása több tényező hatása, ilyen például a gazdasági integráció, földrajzi elhelyezkedés. A grafikonon jól látható, hogy Magyarországon az egy főre eső sörfogyasztás mindig magasabb volt, mint az egy főre eső borfogyasztás. Ez a különbség a 90-es évekig sokkal nagyobb volt, mint napjainkban, az évek elteltével az arány egye inkább elkezdett közeledni egymáshoz.

4. ábra Bor és sör egy főre jutó fogyasztásának alakulása

Forrás: Statisztikai Tükör, V. évf. 37. szám, Az élelmiszer-fogyasztás alakulása, 2009 3.o.

A sörfogyasztás csökkenése nemcsak hazánkban, hanem nemzetközileg is jelentkezett, amelyre a sör gyártók technológiai fejlesztésekkel választottak. Az egy főre eső borfogyasztás a 80-as évek óta 2005-ben érte el először a maximum értékét. Az új évezredben a sörfogyasztás még mindig közel kétszerese a borfogyasztásnak, annak ellenére, hogy hazánk a bortermelő országok közé tartozik. Azonban a PÁIR adatai szerint emelkedett mind az asztali borok, mind a tájborok forgalma 2010 januárjában az előző év első hónapjával szemben 12%-kal. (KSH, 2010; Agrárpiaci Jelentések). Várhatóan a jövőben, ha a borkezelkedelem kelő képen liberalizálódik és a gazdasági integráció megerősödik a sör- és borfogyasztás közötti arány még közelebb kerül egymáshoz.

4.5. A MAGYAR BORÁGAZAT SWOT- ANALÍZISE

Dolgozatom témája kapcsán helyénvalónak találok egy SWOT- analízis elkészítését, amely alkalmas, hogy számba vegye a kritikus környezeti tényezőit a magyar szőlő- és borágazatnak.

Erősségek	Gyengeségek
- Hagyományok, tradíciók - Természeti adottságok - Kiváló szaktudással rendelkező szakemberek - Tárgyi infrastruktúra	- Nem megfelelő intézményi háttér - Szűkös fejlesztési források - Gyenge kohézió a piaci szereplők között - Marketingstratégia alkalmazásának hiánya
Lehetőségek	Veszélyek
- Borkultúra fejlesztése - Pályázati források - Borturizmus kialakítása - Oktatás, kutatás átalakítása - Termék szegmentáció kialakítása	- Szélsőséges időjárás - Piaci verseny fokozódása - Borhamisítás, gyenge minőség - Törvényhozás

A magyar borágazat **erőssége** a századokra visszanyúló tradíciói. Ehhez kapcsolódik az, hogy hazánkban számos új típusú szőlő fajtát termesztenek. Azonban szükséges lenne az autochton fajták (Kadarka, Leányka, Bianca) szerepét megnövelni, hiszen a Magyarországra érkező turisták illetve külföldi megrendelők szívesebben vásárolnak olyan borokat, amelyek csak hazánkban találhatók meg. Ehhez azonban nagyon fontos lenne megfelelő borászati technológiát, illetve egy jól működő marketing stratégiát kidolgozni. A más országok borvidékeire jellemző fajták, mit például a Chardonnay vagy a Cabernet Sauvignon versenyképessége sokkal kisebb. Ennek ellenére a magas színvonalat képviselő hazai borászok, szívesen próbálkoznak meg ezekkel (Bock József, Thummerer Vilmos, Gere Attila). Jelentős erősségnek tekinthető az ország ökológiai kvalitása is, amely magába foglalja a változatos mikroklímát és talajadottságokat. Emiatt az évjáráthatás jelentős, illetve sajátossága az egyedi fajtakör is. Magyarországra jellemző, hogy az itt tevékenykedő borászok legtöbbje magas szakmai tudással rendelkezik, ami összefonódik azzal, hogy évtizedek folyamán „kialakultak a több generációs apáról fiúra szálló hagyományok, a

szaktudás átadása és a bor szeretete, valamint a korszerű technológia. „⁵(Molnár E., 2007. p. 97)

A magyar borok lehetőségei nem rosszak azonban, a bor világpiacán kevésbé ismertek, ennek oka a KGST- korszak. A rendszerváltás előtti időkben a nemzetközi piac szereplői nagyon sok rossz magyar borral találkozhattak, aminek mai napig negatív hatásai vannak. Ez az egyik legjelentősebb **gyengesége** a borágazatunknak. Ebből következik, hogy az elit magyar borok megállják a helyüket az európai borokkal való versenyben, ellenben a középmezőnybe elhelyezkedő borok minőségének javítására égető szükség lenne. A hazai borászok véleménye szerint súlyos problémának tekinthető a nem megfelelő intézményi háttér is, hiszen az illetékes hatóságoknál zűrzavaros állapotok uralkodnak, illetve a túlzott bürokrácia számos terhet ró a borászatokra. A gyengeségek csökkentésére szükség lenne egyrészt a borvidékek közötti összefogásra, másrészt egy olyan szakmai szervezetre, amely lobbizna az Európai Unióban a magyar borok védelméért.

A hazai borágazat egyik legnagyobb **lehetőségének** tekinthetjük a jól kidolgozott marketingstratégia mellett a borturizmust, amely a turizmusnak azon nem tömegigényeket kielégítő, speciális ága, mely egyszerre szolgálja az egyedi élményre vágyó turisták, a bortermelők és az idegenforgalmi vállalkozások igényeit. „Nyugat európai tapasztalatok alapján körvonalazódik, hogy az utazni vágyók érdeklődése a „kommersz” programok helyett egyre inkább az egyedi élményt adó, minőségi látnivalók felé fordult. A termelők, az önkormányzatok és az idegenforgalmi irodák felismerve a szemnek is szép szőlőültetvényeket, a borkóstolással egybekötött pincelátogatásokat, fantáziát láttak a megszervezésében.” (Lehota – Fehér [2007] 186. o.) Magyarországnak a nyugat-európai országokhoz hasonlóan kellene eljárnia, ennek azonban feltételei a szigorú szakmai szempontok szerint minősített borászati létesítmények, a megbízható, egyszerű információs rendszer, illetve a helyi önkormányzatok céltudatos munkája. Az elmúlt évek tapasztalatai alapján kijelenthetjük, hogy van egy réteg Magyarországon, amely alkalmas arra, hogy bekapcsolódjon a borutak rendszerébe azáltal, hogy kiváló minőségű borokat készít, illetve ezeket folyamatosan rendelkezésre is tudja bocsátani. (Lehota – Fehér, 2007)

A turizmuson kívül fontos lenne a magyar borágazat számára, ha az oktatás és kutatás szerepe még inkább megnőne. Utolsó fejlesztési pontként a termék szegmentációt szükséges kiemelni. Ausztriához, Olaszországhoz, Franciaországhoz hasonlóan teljes

⁵ Molnár Eszter (2007): A Szekszárdi és Villányi Borvidék összehasonlító marketing elemzése, Doktori értekezés, Kaposvári Egyetem, 97. o.

vertikumot kellene kínálni egy-egy pincészetnek. Magyarországon ennek a legfőbb akadálya a jövedékiség.

A SWOT - analízis utolsó pontjaként szükséges megállapítani, melyek azok a tényezők, amelyek a legnagyobb veszélyt szolgáltatják a hazai termelők és piac számára. A **veszélyek** közül főként a piaci verseny kiéleződése és a borhamisítás emelhető ki, de emellett jelentős problémát jelent még a szélsőséges időjárás és a szigorú törvénykezés is. (Urbán, 2011)

A magyar borágazat alacsony versenyképességgel rendelkezik, ez a gazdasági és társadalmi változásokra vezethető vissza, illetve a nemzetközi fogyasztói szokások átalakulására. A borhamisítás, mint kategória magában foglalja a magyar termékek hamisítását külföldön, a magyar megnevezések használatát és a hamis magyar termékeket is. Ezt a nehézséget az Európai Unió szabályozások és a 2004-es évi Bortörvény némiképp visszaszorította, azonban még napjainkban is égető problémája ez a magyar borágazatnak. (Urbán, 2011)

A napjainkra jelelemző viszontagságok időjárás mellett a szigorú törvényhozás is jelentős hatással bír a magyar borászatok helyzetére, erre jó példa a 2007-es villányi kékoportó és a 2009-es „rosé háború” esete.

Belátható, hogy a magyar borágazat számos olyan jellemvonással rendelkezik, ami megkülönbözteti a nemzetközi versenytársaitól. Azonban az általam – szakirodalmak és különböző források alapján – elkészített SWOT- analízis önmagában nem elegendő a problémák teljes körű feltérképezésére, hiszen ehhez, szükség lenne a Magyarországon lévő 22 borvidék és borászatainak átfogó vizsgálatára.

5. TOKAJI BORVIDÉK

„Non est potus nisi vinum, non est vinum nisi tokajinum

– Ital csak a bor, bor csak a tokaji”

5.1. A BORVIDÉK FÖLDRAJZI ELHELYEZKEDÉSE

„A Tokaji borvidék az Abaújszántó – Tokaj – Sátoraljaújhely közötti háromszög alakú terület, vagyis a Zempléni-hegység déli részét foglalja magába. A kb. 55 km hosszú, 6.098 hektár⁶ zárt borvidék az európai szőlőtermesztésnek a legészakibb zónájában fekszik.”(Pap [1985] 7. o.) A borvidék klimatikus adottságai és talajviszonyai a nagy extrakttartalmú, ásványi anyagokban gazdag borok termeléséhez kedvező feltételeket teremtenek. „Tokaj-Hegyalján az éghajlati és földtani viszonyok különleges összjátéka kellett ahhoz, hogy a tokaji bor csodája létrejöjjön. A terület meghatározó földrajzi elemei a folyók. A Bodrog Tokajnál ömlik bele a Tiszába, e folyók víztükre, folyamatos párolgása biztosítja azt a viszonylag állandó páratartalmat a levegőben, amely a speciális tokaji gombaflóra meglétének biztosítéka.” (Dékány – Técsi 2010. p. 1.)

Magyarország 22 borvidéke közül Tokaj az egyetlen, amely nagy mennyiségben és rendszeresen készít természetes édes bort, kiemelten borkülönlegességeket. Emellett 2002-ben az UNESCO Világörökség Bizottsága, mint kultúrtájat felvette a világörökségi listára. Korábban Tokaj-hegyaljai borvidéknek nevezték, és csak a 2004-ben elfogadott bortörvény szerint lett hivatalosan is „Tokaji borvidék” a neve. A teljes igazsághoz tartozik, hogy borának fogyasztója mindig is így hívta, és a címkén is a „Tokaj” név szerepelt. Ma a szőlőtermesztés szempontjából 27 település minősített határrészeiből áll össze a borvidék, amelyet hűen ábrázol a 2. sz. melléklet. (Botos-Marcinkó, 2005)

5.2. A TOKAJI BORVIDÉK TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉSE

Azt, hogy mióta van szőlő Tokaj-Hegyalján, erre elsősorban a régészet tudna felelni. Feltehetőleg még az itt lakó kelták plántálták az első szőlőtökéket Hegyaljára, amelyeket a honfoglalás korában lelhettek fel az itt letelepedő magyarok. A következő jelentős momentum az 1241-es tatárjárás, amely az egykori feljegyzések szerint óriási pusztítást okozott a tokaji szőlőkben és a földművelők körében, akik annyira megfogyatkoztak, hogy a

⁶ 2011. februári adat

mongol hordák kivonulása után IV. Béla király kénytelen volt olasz szőlőműveseket hoztatni hazánkba.

A 16-17. századi török hódítás szintén nagy veszteséget okozott a magyar bortermelésnek. Magyarország ekkor hosszú időre elvesztette legfontosabb bortermelő vidékeit. A legsúlyosabb veszteséget a Szerémség 1523-as elfoglalása jelentette, azonban a déli határvidék elvesztése az észak-magyarországi borvidék, és ezen belül a tokaji bor felértékelődését vonta maga után. A borvidék világhírét megteremtő tokaji aszú első írott említése a 16. századra tehető, tehát ebben az időben már bizonyosan bevett gyakorlat volt az aszúborok készítése Hegyalján, a 16. században pedig már sokfelé eljutott a tokaji aszú híre. Kazinczy Péter ítélőmesternek a feljegyzése alapján az aszúbor készítésének ideje tévesen került a köztudatba, hiszen az ő feljegyzése alapján az első aszúbort Szepsi Laczkó Máté, Lorántffy Mihály udvari papja készítette a sátoraljaújhelyi Oremus szőlő terméséből, s ezzel mint húsvéti borral kedveskedett úrnőjének, Lorántffy Zsuzsannának az 1640-es évek táján. Csakhogy aszútermelés és aszúkészítés már jóval előbb is volt. Akkor azonban még „nagybor” vagy „főbor” volta neve. A tridenti zsinat (1562-63), mint esemény nagyon fontos momentum volt az aszúbor szempontjából, mert ekkor érte el első külföldi sikerét. A kereskedők korán felfedezték az aszúbort. Elsősorban lengyel borkereskedők érkeztek Tokaj-Hegyaljára, hogy megvásárolják és elszállítsák az aranyló nedűt. (Haraszti, 2002)

A tokaji nem csak a kereskedők, hanem a királyi udvarok körében is kedvelté vált. II. Rákóczi Ferenc, a hegyaljai felkeléssel induló szabadságharc vezetője diplomáciai eszközként is használta a tokaji aszút. Számos alkalommal küldött belőle a Napkirálynak, illetve XV. Lajos francia, I. Frigyes porosz, valamint I. (Nagy) Péter orosz uralkodó udvarába, hogy elnyerje a támogatásukat politikai céljaink eléréséhez. I. Péter cár utódainak szinte létszükségletévé vált Hegyalja aranyának fogyasztása, ezért létrehozták a Magyar Borok Bizottságát Szentpétervárot, ahonnan állandó felvásárló utakat tettek Tokaj-Hegyalja az orosz udvar megbízottai.

A hanyatlás korán elkezdődött, hiszen a 18. század második felétől a legfőbb kereskedelmi partnernek számító Lengyelország feloszlott, az orosz borfelvásárló bizottság megszűnt, a legfőbb felvásárlók kivonultak és a Habsburgok vámtörvényei súlyosan korlátozták a tokaji borok kereskedelmét. Az áruforgalom hanyatlásnak indult, az aszúbor értéke azonban nőtt, mert egyre nehezebben lehetett hozzájutni. Ezt felismerve Mária Terézia végül adókedvezményeket adott a termelőknek, hogy valamelyest ellensúlyozza a kereskedelmi vámok okozta károkat. Tokaj-Hegyalja hanyatlása a gyökértetű (filoxéra) pusztí-

tásával tetőzött, amikor szinte teljesen kihalt a szőlővidék, ezért oltványokkal kellett felújítani az ültetvényeket. (Haraszti, 2002)

Az első világháború után, a trianoni békeszerződéssel hazánk – az ország területének kétharmadával együtt – elvesztette belföldi és külföldi piacainak nagy részét. A második világháború után felszámolták a magánbirtokokat, s ezzel a minőségi bortermelés is hosszú időre háttérbe szorult. A tervgazdaság uralkodóvá válása újabb romlást idézett elő, hiszen a korlátlan keleti felvevő piac meghozta fejlődésképtelen és igénytelen nagyüzemi termelést. A rendszerváltás után, az 1990-es évek elején végre ismét fejlődésnek indulhatott a borvidék, ám most a külföldi befektetők versenyével kell megküzdeniük a helyi gazdáknak.

A kilencvenes évek privatizációja során az állami borkombinát földjeit szerencsére nem egyetlen nagy befektetőnek adták el, hanem dülöként árulták a területet, és ezek értékesítésével számos pincészetet hoztak létre. A dülök közötti különbségek ezzel visszanyerték jelentőségüket. Ezek a nagyrészt külföldi kézben levő magántársaságok (pl. Disznókő, Tokaj Oremus, Royal Tokaji Wine. Co.) egymással is versenyezve jelentek meg a minőségi boraikkal a hazai árusítóhelyeken, és tulajdonosaik elosztási hálózatát felhasználva a nemzetközi piacokon. (Pap, 1985)

5.3.TOKAJ HEGYALJÁN TELEPÍTETT SZŐLŐ FAJTÁK

A legelterjedtebb a Furmint, ezt követi a Hárslevelű, előfordul néhány dülön egy kevés Sárga muskotály, és egy újfajta, a Furmint és a Bouvier kereszteződéséből született Zéta is. Mind a Furmint, mind a Hárslevelű a legjobb minőségű bort adja, s a legjobban aszúsodik.

Furmint: „A Furmint a borvidék legfőbb fajtája. Tőkéje erős növekedésű, viszonylag kevés zöldmunkát igényel, az aszályos időjárási körülményeket jól tűri. Levele sötétzöld és hólyagos, széle pedig fűrészkes. Megnyúlt, de mégis gömbölyded bogyói sárgászöldek, mire beérnek aranyszínűek, vastag héjúak, lédúsak és kellemesen savasak. Viszonylag későn érő fajta, mustjának cukortartalma még október elején is alig haladja meg a 14 mustfokot. Október végére kedvezőbb cukorkoncentrációt érhet el, ilyenkor aszúsodhat.” (Haraszti 2002. p. 26.)

Hárslevelű: „Valószínűleg természetes úton keletkezett, és hazánkban jött létre. Érzékeny a természeti környezetre és a művelési módszerekre. Tőkéje nagyon erős növekedésű. Le-

vele kerekded, csipkés szélű. Fürtje hatalmas, gyakran eléri a negyven centiméter hosszúságot is. Bogyói kisebbek, mint a Furminté és kevésbé rohadékony, így kevesebb az aszú termelése is. Savtartalma viszonylag alacsony. Általában október közepére érik be, gyakran magasabb, mint 20 mustfokkal, könnyen töpped, és egyenletes minőséget ad.,(Haraszti [2002] 26. o.)

Sárga muskotály: „Középérésű fajta, termése is közepesnek mondható, bár egyes évjáratokban magas hozamra is képes. Középerős tökéjű. Az idősebb levelek fogazata sárgára színeződik, bogyói rozsdásodnak a napos oldalukon. Sárgászöld szemei kicsik és gömbölyűek, vastag, de puha héjúak, lédúsak, ropogósak. Tömött fürtjei miatt rohadékony, amely illatos fajtánál hátrány. Téli fagyra, peronoszpórára és lisztharmatra különösen érzékeny. Kései szüretelése nagy kockázatokkal jár.” (Haraszti 2002. p. 26.)

A Tokaji borvidéken az előzőekben felsoroltakon kívül említésre méltó szőlőfajta még a Kabar, a Zéta illetve a Kövérszőlő. A Kabar a Bouvier és a Hárslevelű kereszteződéséből származó hibrid, amely jól aszúsodik. A Zéta pedig Bouvier és Furmint kereszteződésből hozták létre, előnye abból származik, hogy már szeptember végén aszúsodást lehet elérni nála. Azonban ennek a fajtának gyengébb az ellenálló képesség, ezért nagyobb gondoskodást igényel. A Kövérszőlőt napjainkban nem termesztik széles körben Tokaj-Hegyalján. Jól aszúsodik, ellenben ültetvény fekvésére érzékeny, mert hosszan tartó párás körülmények között termése könnyen tönkremegy. (Tokaji Borvidék Borok)

5.4. A SZŐLŐ MINŐSÉGÉT MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK

„Az egyetlen tokaji hegy többet ér minden bányánál”- jelentette ki Károlyi Sándor Gróf. A gróf e gondolata nem csak a területen található aszú borra utalhatott, hanem arra is, hogy csak ebben a környezetben teremhet meg az a szőlő, amely az igazi „nagy borokat” adja. Az ilyen nagy borokat adó szőlő termesztéséhez a világon egyedül Tokaj-Hegyalja alkalmas, mert az itteni rendkívüli talaj csak Burgundiával, az éghajlat pedig csak bizonyos tengeri szigetekével vethető össze. A minőségi szőlő termesztését a megfelelő talaj és éghajlati adottságokon kívül nagyban befolyásolja a szőlőterületek fekvése, a szőlő művelése, kora, és a megfelelő tárolásra alkalmas pince.

A talaj: „Tokaj- Hegyalja szőlőtermesztésre igen alkalmas, különlegesen dús talaját a vulkáni kőzetre ráakódott, szétmálló lávából származó nyirok alkotja, amely összekeveredett

a szél által idehordott löszréteggel. A talaj legfontosabb eleme a trachit málladék. Az ásványi anyagokban gazdag vulkáni kőzetek, a riolit- és zeolitváltozatok, illetve azok tufái rendkívüli talajviszonyokat hoztak létre a tájékon. Mivel a talajféleségekben igen változatos, s minden talajféleségen más és más ízű és zamatú bor terem, ezért minden községnek, sőt minden dűlőnek más és más a bora.” (Haraszi 2002. p. 31)

Az éghajlat: A hegyaljai éghajlat általános jellemzője a szárazság, amely kedvez a szőlőtermesztésnek. Nyáron meleg van Hegyalja környékén, télen pedig az országos átlagnál mindig valamivel hidegebb az idő. A gyakran hosszú és meleg ősz elősegíti a szüret idejének kitolását a téliesebb, novemberi időszakra. Tokaj-Hegyalja mikroklímája nélkül nem létezne igazi aszúbor, mert ez teszi lehetővé a botrytis cinerea nevű penészgomba megtelepedését a szőlőszemekben, és az aszúsodáshoz szükséges nemesrothadást. (Haraszi, 2002)

A szőlőterületek fekvése: „Minden szőlőfajtának megvan a maga termőhelye (idegen szóval terroir-ja), amelyben különösen szépen fejlődik. Tokaj-Hegyalja ebből az a szempontból igazán szerencsésnek mondható, mivel a területet keletről és nyugatról védi a Kárpátok hegylánca, délről viszont, ahonnan az Alföld meleg levegője éri, nyitott. A szőlők 120 és 250 m tengerszint feletti magasságra, 10-30 fok lejtőjű dombokra települtek. Ez a fekvés kiváló, hiszen a napsugarak lejtési szöge így a legideálisabb.” (Pap 1985. p. 87.)

A szőlő művelése: A szőlő kúszónövény. Tokaj-Hegyalján jelentősen elterjedt a kettősfüggöny- és az ernyőművelés, de újabban inkább az alacsonyordon-művelést alkalmazzák, ami azért hasznos, mert a talajból viaszszugárzó hőt hasznosíthatja a szőlő gyorsabb beéréséhez. (Haraszi, 2002)

A szőlő kora: A minőség szempontjából nagyon fontos tényezőnek számít a szőlőtőkék kora. A frissen telepített szőlő gyakran hoz kezdetben bő termést, majd utána visszaesik a termés átlaga. A tapasztalat alapján a 25-30 éves tőkék nem dicsekedhetnek nagy termés mennyiséggel, azonban minőségi javulás figyelhető meg ezek esetében.

A pince: „A tárolás a borkészítés technológiájának része. Az érlelést nagymértékben befolyásolja a tárolóhely és a tárolóedény minősége. A pince levegőjének ideális hőmérséklete 10-12 °C között van, amelynek ingadozása legfeljebb 2 °C lehet. A hagyományos hegyal-

jai pincék levegőjének relatív páratartalma a szakértők szerint 83-88 %. A pincék falát kékesfekete, csillogó, selymes, bársonyos tapintású nemespenész, a *Cladosporium cellare* borítja, amely az igazán jó pinceklímát biztosítja.” (Pap 1985. p. 87.)

5.5. TOKAJI BOROK

A Tokaji borvidékre különleges előírások vonatkoznak a magyar bortörvényben. Mint zárt borvidék megkülönböztetett védelemben részesül: szőlőt, mustot, cefrét, bort- a palackozott borok kivételével – kivinni és más vidék termékeivel együtt feldolgozni tilos.

Kevés borvidéke van a világnak, ahol ennyi karakteresen eltérő bor, borkategória létezik. Ezért is mondjuk, hogy a Tokaji borvidék nemcsak a termőhely osztályzásán, hanem a termék klasszifikációján alapul. A borokat készítésük szerint négy csoportba soroljuk.

Az első csoportba tartoznak az egészséges szőlőből készült borok, amelyek lehetnek friss reduktív száraz borok, gyümölcsillatúak és zamatúak. Ha alapvetően (minimálisan 85 %-ig) egy fajtából készültek, fajtajelöléssel látják el őket. Jellemzőek főként a Furmint és a Hárslevelű borok, ritkább a Sárga muskotály, míg a Zéta és a Kövérszőlő egyelőre önálló borfajtaként alig létezik.

A másik nagy csoportban azokat a szőlőket soroljuk, amelyek fürtjeit a *Botrytis cinerea* gomba támadatott meg, azaz ezek nemesen rohadtak, így nagyon magas cukortartalmúak. Itt a szüret kétfelé válik szét: ha a nélkül szedik le az egészséges és a nemesen rohadt fürtöket, hogy szétválogatnék azokat, és ez által együtt dolgozzák fel, szamorodni borról beszélünk. A szamorodni kicsit átmenet az aszú és a kései szüretelésű borok között. Ezen bor piaci értéke azonban elmarad az aszúborokétól.

A harmadik csoportot az aszúborok alkotják. Ha az aszúszemeket és az egészséges szőlőt válogatva szedik le a tőkéről aszúborhoz jutunk. Beszélhetünk 3,4,5, 6 puttonyos aszúról.

A negyedik csoportot az aszúborok oldalágának kell tekinteni. Ide tartozik a fordítás és a másolás. Nagyon egyedi, a Tokaji borvidékhez kötött kategóriák. Ha az aszútésztát ismét musttal vagy borral öntjük fel, másodaszút kapunk, ezt a folyamatot fordításnak nevezzük. A másolás pedig akkor készül, ha az aszú lefejtése után visszamaradt seprőre felöntött bort ázni hagyjuk, a kiázott anyagok jelentősen feljavítják a bort.

Az ötödik csoportot adja az essencia, amely szintúgy aszúborból készül. Az aszúszemek tárolása során a szemekből saját tömegüknél fogva lecsöpögő nektárt nevezik essenciának. A tokaji borkultúra része, de alacsony alkoholtartalma (1,2-8,0 % v/v) miatt klasszikus értelemben nem is nevezhető bornak. (Tokaji Borvidék, Borok)

5.6. BORKÉSZÍTÉSI TECHNOLOGIÁK

Természetesen a borkészítés is a szürettel kezdődik, amely szintén magas szakértelmet követel meg. Ezután következhet a bor elkészítése. A szőlőtermesztés különböző területein különböző féle borkészítési technológiák alakultak ki. A kilencvenes években szőlőbirtokot és pincéket vásárló külföldi befektetők magukkal hozták a korszerű technológiát is. Megjelentek az úgynevezett reduktív borok. De vajon miben különbözik a reduktív eljárás a hagyományostól?

Reduktív technológia: A reduktív technológia úgy akadályozza meg az oxidációt, hogy a must erjesztését irányított körülmények között, saválló acéltartályokban, alacsony hőmérsékleten végzik, és az összes pincetechnikai művelet végrehajtásakor elkerülik a bor levegővel való érintkezését. Az új feldolgozási mód célja, hogy a borban minél több olyan aroma és íz maradjon meg, amely a szőlőből származik. A tárolási idő rövid, a szüret után 3-6 hónap múlva már palackokba töltik a borokat. (Katona, 1987)

Oxidatív technológia: Más néven hagyományos eljárás, amelynek az a lényege, hogy a kiterjedt bort hosszú időn keresztül engedik érintkezni a levegővel a dongák pórusain keresztül az érleléskor. Ennek köszönhetően a primer illatok és aromák lebomlanak és a helyükbe oxidatív ízek és a fahordós érlelés finom aromái lépnek. Erre a módszerre a legkivalóbb szőlőből készített, magas alkoholtartalmú borok alkalmasak. (Haraszti, 2002)

Az aszúkészítés: Az aszúbor ízét nagymértékben befolyásolják a keverési arányok, pontosabban az, hogy egy gönci hordó (azaz 136 liter) mustot hány puttony (kb. 25 kg) aszútésztára öntenek. Ennek megfelelően nevezik a tokaji aszút 3,4,5 puttonyosnak. Az aszúkészítést nagyon nehéz gépiesíteni, ezért sokat számít a mester és a borosgazda tapasztalata is. (Haraszti, 2002)

5.7. A TOKAJI BORVIDÉK VERSENYHELYZETE ÉS LEHETŐSÉGEI

A Tokaji részletes bemutatásának, hogy bebizonyítsam, ez a termővidék egyedülálló a hagyomány, szőlőtermesztés, és borkészítés szempontjából is. Ezért gondolom azt, hogy a magyar borpiac fellendítésében központi szerepet kellene játszania ennek a területnek. Sikere pozitív és követendő példa lehetne a többi borvidék számára is. A borvidéknek ki kell használni azt a lehetőséget, hogy a határon túl a legnagyobb hírnévvel rendelkezik, illetve

azt, hogy a többi bortermelő vidékkel szemben nem az újvilági bortermelők által a piacot elárasztott nemzetközi szőlőfajtákból készített borokat állít elő. Ebben a régióban hagyományos fehér borokat produkálnak, illetve az országban egyedülálló borkülönlegességeket. Ezzel szemben a többi 21 borvidék inkább preferálja azon vörös és fehér borok elkészítését, amelynek számos konkurenciája van a nemzetközi piacon (ilyen például Chardonnay). Tokaj versenyképességét az évszázadok óta fennálló hagyományai, diplomáciai jelentőségének köszönheti. Ennek ellenére a régió nehéz helyzetben van, az egész magyar borágazathoz hasonlóan.

Napjainkban számos feladatot meg kellene oldani ahhoz, hogy Tokaj Hegyalja régi nemzetközi sikereihez hasonlókat érhesen el. Ezek közül hármat szeretnék kiemelni, amelyek szerintem legjelentősebbek:

- Eredetvédelem megteremtése
- Minőségi bor készítése
- Hatékonyabb marketingstratégia és borturizmus

5.7.1. A Tokaji borok eredetvédelme

A tokaji borok egy része csúcsmínőségként megjelenő különleges borok, ezért is nevezik őket borkülönlegességeknek. A fajta, a pince, a termőhely és az egyedi technológia összhangját csak itt találjuk meg. Egy ilyen adottságot pedig védeni, szabályozni kell!

A magyar bortörvénykezés történelme a tokaji borral indult. A világ borvidékei közül első ízben Tokaj-Hegyalján kerül sor a területek osztályozására, itt történt meg a korszerű eredetvédelem alapjainak lerakása, és ez mindenképpen büszkeségre adhat okot a hegyaljaiaknak. (Botos-Marcinkó, 2005)

„Az eredetvédelem a bor földrajzi eredetének és az ehhez köthető humán, azaz emberi tevékenységtől függő eredetének szabályozását és védelmét jelenti, amelynek célja a magas értékű termékek előállításának ösztönzése, a szőlő- és bortermelők törvényes érdekeinek védelme, a fogyasztók tájékoztatása és törvényes érdekeik védelme, illetve a tisztességes piac verseny ezúton történő szabályozása, a piacon megjelenő borok versenyképességének erősítése.” (Lehota – Fehér 2007. p. 193.)

A Tokjai borvidék és borai eredetvédelme számos tényezőn alapszik, hiszen a fajtát, termelőhelyet és a borok kategóriáit, és azok technológiáját is szabályozzák. A tokjai borok eredetvédelmét adó tényezők a következők: termőhely, szőlőfajta, szüret, borkategória, technológia, csomagolás.

A tokaji eredetvédelemben évszázadokon keresztül figyelhetünk meg kisebb-nagyobb változásokat. Ennek a legfőbb oka, hogy a folyamatosan alakulóban van a pici helyzet, illetve minden borvidéknek alkalmazkodnia kell az aktuális piacstruktúrához. A másik jelentős tényező, a szüntelenül fejlődő technológia. Az eredetvédelem a szabályozások módjától függően folyamatosan változott. Ezen szabályozás egyedülálló helyzetet teremt a Tokaji borvidék borainak. A jelenlegi bortörvény szerint csak a Tokaji borvidék kiváltsága az aszúbor előállítása, ennek oka, hogy korábban hazánkban más borvidékeken is lehetett készíteni aszúbort. Nemrégiben változó számú település határa tartozott a borvidékhez, napjainkban 27 település alkotja a borvidéket. Fontos kiemelnünk jelentős eseményeket az eredetvédelem kapcsán ezek a következők: dűlőértékelés, az 1980-82-es termőhelykataszter elkészítése, a hegyközségek, illetve a 2002-es országos szőlőültetvény-összeírás. Ezen intézkedések sok részletet tisztáztak a termőhelyek és az ültetvények minőségének meghatározásában. (Botos-Marcinkó, 2005)

Az eredetvédelemben időről időre kialakultak vitás kérdések. Ezek közül a legjelentősebbek:

- a borok alkoholtartalma
- készítés technológiája
- az érlelés
- dűlők, dűlők változatossága
- a „Tokaj” név használata

A felsoroltak közül az utolsót tekinthetjük az egyik legfontosabbnak, hiszen a „Tokaj” egyben márkanév is és már évszázadok óta időről időre problémát jelent a védelme. A Tokaj név, különböző formái megjelentek olasz, szlovén, kínai, francia, dél-afrikai, kaliforniai, ausztrál szőlőtermelő vidékeken. Tudomásunk szerint a világ 13 országában készítettek, palackoznak tokaji borokat. Sajnos a néveredet pereit egészen 2000-ig sorban elvesztettük. Ez természetes volt, hiszen számunkra ekkor még nem volt olyan politikai csúcsszervezet, mely ez ügyben illetékes lett volna dönteni, s főleg határozatainak döntéseit, azok végrehajtását ellenőrizni. Változott a helyzet az elmúlt években, amikor is Magyarország belépett az Európai Unióba. Ekkor ismét terítékre került Tokaj és a tokaji borok néveredetének problémája, amelyet az erre alkalmas uniós szervek most már megfelelő módon képesek voltak megoldani. A „Tokaj” névhasználat semmiben sem árt, a tokaji borok külföldi palackozások ügyében. A kérdést a piacképesség dönti el. A megoldást elsősorban a minőségi versenyre bízzák és ha az Európai Unióban valóban egyenjogú versenytár-

sak vagyunk, akkor nem kell aggódnunk a boraink jövőbeli helyzete miatt. (Pap, 2005) Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy az eredetvédelemmel kapcsolatos intézkedések segítséget nyújtanának a borászattal kapcsolatos problémák megoldásában, a versenyképesség növelésében illetve a borászati kategóriáinak értelmezésében és meghatározásában.

5.7.2. Minőségi borkészítés

Sajnos nagyon kevés olyan borász van a régióban, aki a minőségi borkészítés mellett kötelezi el magát és már évek óta harcol ennek ügyében. Ezzel szemben persze számos termelő van, aki a minőségi helyett a mennyiségi termelést pártolja. Ennek tükrében nagyon nehéz a Tokaji hírnevét megerősíteni és emiatt egyre gyakrabban jelentkeznek a térségben piaczavaró hamisítások is. Ezek a hamisítások nagyban összefüggenek az előző alfejezetben említett névhasználatból eredő problémákkal is. Természetesen minden termelő tevékenységnek vannak hasonló árnyoldalai, azonban a borágazat esetében ez a régió és márkanév hírnevét csorbíthatja. A hamisítás nem csak a név jogtalan használatában nyilvánul meg, hanem abban is, hogy számos borkészítő nem rendelkezik a megfelelő technológiai háttérrel. Erre jó példa az, hogy nagyon sok kistermelő nem rendelkezik arra hivatott hordó állománnyal, így nagyon sok esetben keletkezik úgynevezett fertőzött, oxidált bor. Erre megoldás lehetne, egy olyan szervezet, amely felállít bizonyos szabályokat a pince és a technikai eszközök fejlettségére vonatkozóan, ez megszűrné a rossz minőségi borok elállítását és értékesítését. Ezzel kapcsolatos nehézség még az is, hogy a Tokaji borvidék borai-ból különböző minőségben, különböző áron jelentik meg ország szerte a boltokban. Ez szintén nem túl pozitív hatással van a térség hírnevére, hiszen megtalálható közülük a legolcsóbb PET palackos tájbortól a luxus termékként kezelt aszúig. Az árkülönbség hátulütőjének nem csak a rossz minőségű borok piaci jelenlétét tekintjük, hanem azt is, hogy aszú magas ára miatt kevésbé közkedvelt a fogyasztók között. Emellett sok esetben a tokajit egyértelműen az aszúval azonosítják, így a régióban megtalálható édes és száraz fehér borok kategóriája kevésbé ismert.

A Tokaji borvidéken található borok minősége nagyon fontos tényező, hiszen az elmúlt időszakban egyre inkább felértékelődik a minőség szerepe a piaci versenyben.

5.7.3. Hatékonyabb marketingstratégia és borturizmus

„A szocializmus időszakában a termékorientált szemlélet volt a jellemző, amely a KGST piacok összeomlásával megszűnt. Napjaink kereskedelmi tevékenységét a fogyasztó határozza meg. A megváltozott piaci feltételek a borral szemben is új elvárásokat támasztanak,

így napjainkra a marketing szerepe a borászatban egyre jobban felértékelődik.” (Molnár 2007. p. 24.) Az előző idézet teljes mértékben ráillik a Tokaji borvidékre is, hiszen a terület márkaépítésére a rendszerváltás óta nem igazán került sor. Ennek egyik oka, hogy a marketingstratégia szempontjából a régió nem mondható egységesnek, mert a rendszerváltást követően több kisebb-nagyobb pincészet jött létre, amelyek nem csak méretükben, hanem jövőről alkotott elképzeléseikben is különböznek egymástól. A termelők többsége megpróbál saját marketinget kialakítani és saját úton haladni.

Három nagy csoportra bonthatóak a tokaji borászatok: családi pincészetek, tőkeerős borászati vállalatok és kézműves borászatok (az utóbbi sokszor egyszerre jelentkezik a családdal).

A családi pincészetek kevésbé foglalkoznak azzal, hogy egy aktív marketingterv részévé váljanak, számukra sokkal fontosabb az, hogy minél több bort tudjanak eladni az ide látogató turistáknak és az itt élő embereknek. Természetesen ezek között is fellelhetőek olyanok, amelyek nagy hagyományokkal rendelkeznek, megélhetésüket ténylegesen a borászat adja. A többiek pedig javarészt másodlagos jövedelemforrásnak tekintik a borértékesítést. Családi pincészetre példa a Tállyán található Homoky Család Pincészete.

A nagy borászati vállalatok, mint például Royal-Tokaji, Béres Szőlőbirtok, Disznókő Szőlőbirtok sokkal inkább preferálják a minőségi, mint a mennyiségi termelést. Jellemző ezekre a borászatokra, hogy magas szakmai tudással rendelkező ismert borászokat alkalmaznak, emellett fontosnak tartják saját boruk ismertetését nemzeti és nemzetközi szinten is. Véleményem szerint legaktívabban náluk jelentkezik a hatékony marketingtevékenység, de még mindig nem megfelelő módon. A minőség és technológia erősítése főként abból ered, hogy ezek a vállalkozások a rendszerváltást követően az esetek nagy többségében külföldi befektetők által jött létre (spanyol, angol, francia stb.), így a nyugat-európai marketingstratégia, szervezeti felépítés, alkalmazott technológia könnyen betelepülhetett a hegyvidékre. Azonban ez csak nagyon lassan bontakozott ki az elmúlt évtizedek folyamán, illetve számukra a Tokaji borok csak kiegészítő termékei (presztízsberuházás) a magas minőségű külföldi boraiknak.

A harmadik kategória, azaz a kézműves borászatok, amelyeket általában egy-két személy vagy a szűk család működteti: a tagok szervezik és felügyelik a munkálatokat, és az ő feladatuk, hogy mindenről gondoskodjanak a borcímke megtervezésétől kezdve a forgalomba hozatalon át egészen a marketingig. (NÉPSZABADSÁG ONLINE, Kézműves borászok: Mini maximalisták) Emiatt ezek a borok kevésbé versenyképesek, nagyon nehezen találnak árusításukra megfelelő értékesítési csatornákat. Kézműves borászat a Toka-

ji Borvidéken például az erdőbényei Vissy László által vezetett borászat. Összességében elmondható, hogy mind a kisebb, mind a nagyobb borászatokra jellemző az, hogy alacsony a márkaépítésük és marketing gyakorlatuk pedig inaktív.

A marketingstratégia kialakítása mellett szükséges lenne még fellendíteni minél inkább a Tokaji borvidék turizmusát. Az itt élő embereknek be kellene látniuk, hogy egy nagyon értékes kvalitása van a térségnek, mégpedig a bor. A magyar borágazat kapcsán már az előző fejezetben megemlítettem a borturizmust. Azonban ebben az ágazatban is számos lehetőség van a térség kapcsán, hiszen ösztönzi a beruházásokat, munkahelyet teremt végül, de nem utolsó sorban pedig export lehetőség is. Ennek a területnek ki kellene használni azt, hogy a Világörökség részét képzzi, illetve azt, hogy egy olyan természeti környezet vesz körül, amely sok kikapcsolódási lehetőséget nyújt az ide látogatóknak.

Az újonnan kialakuló turizmusformák mindig a vidék egy-egy kiemelkedő termékéhez, természeti, vagy kulturális vonzerejéhez kötődnek. Ezen szempontokból tökéletes terméknek mutatkozik a tokaji bor. A borturizmus Nyugat- Európában jól működő turizmusforma. A francia, olasz, spanyol borvidékeken a bor minőségén túl a termőhely a történelem kihangsúlyozásával érik el a borok magas ismertségét és elismertségét. Azt fontos megemlíteni ellenben, hogy a borturizmus sikeres működéséhez szükség van megfelelő információs rendszerre, helyi önkormányzatok szándékolt tevékenységére, turisztikai vállalkozások szervező munkájára. A Tokaji borvidéken jelenleg is vannak próbálkozások a borturizmus fellendítésére, ilyen például az úgynevezett „Nyílt ház” politika (kiemelkedően alkalmazza ezt a Disznókő Szőlőbirtok). Emellett még a pincelátogatás és a vendéglátás tud fix bevételt hozni a pincészetek számára. A borturizmus ezen formáit azonban nem csak egy-egy borászatnak, hanem szinte az összesnek, egységes rendszer alapján kellene alkalmaznia.

„A tokaji bor értékét tehát a különleges minőség, a korlátozott mennyiség és a több évszázados munka eredményeként megtalált harmónia adja. Történelmi múltja és hagyományai miatt tekinthető hungarikumnak.” (Szakál 2011. p. 23.) Ezt a hungarikumot kellene kiemelkedő kvalitásként kihasználni arra, hogy a Tokaji borokat újra ismerté tegyék a helyi borászatok, hazai és nemzetközi szinten is.

6. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Úgy gondolom, hogy az európai borok nagyon híresek világszerte, amely a minőségnek, a több évszázados hagyományoknak, és a kiemelkedő termőhelyeknek köszönhető. Nagyon sokáig az európai bortermelők voltak a legjelentősebb exportőrök, azonban ez az elmúlt két évtizedben kezd átalakulni, hiszen az újvilági bortermelők exportja sokkal dinamikusabban fejlődik. Ez erőteljes fenyegetettséget jelent az európai borágazat számára. Erre megoldást a következőképpen lehetne találni: mindenképpen növelni kell az európai borok versenyképességét az újvilági borokéval szemben (hírnév erősítése, új piacok szerzése), emellett ki kellene alakítani egy olyan egységes rendszer, amely elősegítené a kereslet és kínálat egyensúlyának kialakulását.

Magyarország tekintetében is szintén nehéz időszak köszöntött be a hazai borpiacra. Az import borok még mindig nagy konkurenciát jelentenek a hazai boroknak. Sokáig nem jelentkezett erőteljes fejlődés a külföldi borok esetében, ezzel szemben az elmúlt években a külföldi kereskedelmi láncok térhódítása változtatott az addigi trendeken. A magyar borok megerősítéséhez szükség lenne a nemzetközi piacokon való jelenlétre is, amelyhez javítani kell a minőséget és a termék imást, illetve fejleszteni kell a marketing tevékenységet is. Emellett a hazai borászatoknak nincs kialakított saját stratégiája, az esetek többségében a nemzetközi irányhoz próbálnak igazodni. Ehelyett sokkal hasznosabb lenne saját, országosan egységes rendszert kialakítani, amelyben nagyobb lenne a koncentráció a hazai fajtákra illetve erősebb lenne a borvidékek közötti összefogás. Azonban azt megállapíthatjuk, hogy a borhamisítás lassú visszaszorulásával, a piac egyre inkább a törvényes keretek közé kezd kerülni.

A nemzetközi borpiacot érintő változások kihatnak a magyar borágazatra is és ezen belül a Tokaji borvidék életére is. Lényeges lenne, hogy a Tokaj-Hegyaljai borászatok megtalálják saját vállalkozások életképességének módját, úgy mint integrációban való aktív részvétel, borturizmus, hatékony marketingkommunikáció és pályázati források nyújtotta lehetőségek kihasználása.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

Az elmúlt évtizedekben jelentős figyelmet „harcoltak” ki azok a bortermelő országok, amelyek azelőtt a bortermelésben nem töltöttek be kiemelkedő szerepet. Ezek közül az újvilág borászatai fejlődtek a leginkább. Az újvilág kifejezés alatt nem csak az Észak- és Dél-Amerikában találhatóak értjük, hanem az ausztrál, új-zélandi, dél-afrikai borászatokat is. Az óvilági, azaz a hagyományos boros nemzetekkel szemben, ezekben az országokban a termelés és előállítás kevésbé van szigorú keretek közé helyezve, számottevően jelentősebbek az állam általi támogatások és mindezek mellett a geológiai adottságok is lényegesen kedvezőbbek.

Magyarországon a globalizáció rákényszerítette mind a termelőket, mind a borászokat az alkalmazkodásra. Napjainkban egyre inkább a kereskedelmi láncokon keresztül jutnak el a fogyasztó igények a szőlőtermelőkhez és borászatokhoz. A szőlőültetvények elaprózódása, a borászatok mérete, a fogyasztói szokások átalakulása lehetővé tették az olcsó import borok forgalmának megerősödését. Az újvilági borok hazánkban is relatíve alacsony áron megvásárolhatóak, mégsem ez a legfőbb „ellensége” a magyar boroknak, sokkal inkább a hiányos eredet- megjelölésű, kétes minőségű, lédig külföldi borok. A rossz minőségű borok piaci jelenléte mellett a túltermeléssel, és a viszontagságos időjárással kell megküzdeniük a magyar borászoknak. A piacmegosztás és a megnövekedett kínálat hatására fokozott harc alakul ki a borágazat piacán hazánkban és az uniós országban is. Ezen nehézségek mellett a kialakuló eltérő erőviszonyok miatt kiegyensúlyozatlanná válik a kontaktus a termelők, a feldolgozók és a kereskedelmi egységek között. A Tokaji borvidéken is jellemzőek azok a gondok, amelyek nemzeti szinten jelentkeznek, ennek ellenére rendelkezik azzal az adottsággal, hogy alkalmas a terület fehérbor szőlő termesztésére. A hazai és a tokaji borágazat is nemzetközi sikereket főként fehérborokkal érhet el. Ezt a lehetőséget kellene kihasználnia a helyi borászatoknak megfelelő összefogás és marketing eszközök segítségével.

Összegezve a világ borpiacának kínálati oldaláról elmondható, hogy a termelési potenciál alakulása és az export egyre növekvő tendenciát mutat, ami egyre intenzívebb versenyhez vezet a nemzetközi piacokon és kedvezőtlenül hat az egyensúlyra, hiszen egyrészt túltermelési, másrészt pedig strukturális gondok jelentkezne ez által. Ez hatással van a magyar borágazat alakulására is. Hazánkban szembe kell nézni olyan problémákkal, amelyek megoldásához szükség van a magyar borvidékek és egy-egy borvidéken működő borászatok összefogására.

IRODALOMJEGYZÉK

Szakirodalom:

- Botos E. P.- Marcinkó F. (2005): *Tokaj Boratlasz*, Bor Kép, Budapest 8.,16. p.
- Dékány T. - Técsi Z. (2010): *A Tokaji borvidék*, Corvina Kiadó, 1. p.
- Edelényi M.- Dr. Eperjesi I.- Erdőss T.- Dr. Kádár G. (1973): *BORÁSZAT*; Mezőgazdasági Kiadó, Budapest 15., 26., 29. -32 p.
- Haraszti Gy. (2002): *Tokaji borok*, Kossuth Kiadó, Szeged 26., 31-32., 46-47. p.
- Katona J. (1978): *Magyar borkalauz*, Corvina, Budapest 7. p.
- Dr. Lehota J.- Dr. Fehér I. (2007): *BOREXPORT-MARKETING*, Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Marketing Intézet 52-53.,58.,65.,70-72.,186., 156.,158. p.
- Pap M. (1985): *A tokaji*, Gondolat, Budapest 7.p.
- Pap M. (2005): „*TOKAJ*” névhasználat a nagyvilágban, OSKAR Kiadó 7.,12.,71.p.
- Dr. Török S.- Dr. Mercz Á. (1997): *Magyar bor-kultúra*, Mezőgazda Kiadó, Budapest 10.,22.,30-35. p.

Tanulmány, értekezés

- Bozsik N. (2005): *Magyarország és az Európai Unió közötti borkereskedelem elemzése, különös tekintettel a versenyképességre*, Doktori (PhD) értekezés, Szent István Egyetem, Gödöllő 15.-20. p., 42. p.
- Molnár E. (2007): *A szekszárdi és villányi borvidék összehasonlító elemzése*, Doktori (PhD) értekezés, Kaposvári Egyetem, Kaposvár 24.,97. p.
- Molnár É. (2008): *Az EU- csatlakozás hatása a Tokaji borvidéken működő vállalatok gazdálkodására*, Diplomadolgozat, Szent István Egyetem, Gödöllő 20-21.,59.p.
- Dr. Szakál Z. (2008): *A Tokaji borvidék borkülönlegességeinek marketing szempontú elemzése*, Értekezés, Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma, Debrecen 9. p.

Kiadványok

Európai Bizottság (2006): *Egy fenntartható európai borágazat irányába*, 3. p.

Európai Bizottság (2008): *Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Kiadványa*

Gulyás R. (2003): *Tokaj-Hegyalja és a csatlakozás*, EU-fónia magazin, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Információs Pont kiadványa, Miskolc II. évfolyam 1. szám, 19 p.

Központi Statisztikai Hivatal (2010): *Szőlőültetvények összeírása, 2009 előzetes adatok*, Statisztikai tükör IV. évf. 73. szám

Radóczné Kocsis T. (2003): *Szőlő- és bortermelés*, EU tájékoztató kiadvány, Budapest 7. p.

Dr. Szakál Z. (2011): *A világ az EU és Magyarország szőlő- és bortermelése, valamint borpiaci trendjei*, Borkultúra tananyag 23. p.

Dr. Urbán A. (2011): *Világ- és hazai borpiaci trendek*, Új Magyarország Vidékfejlesztési Program Borpiaci Ismeretek, Hegyközségek Nemzeti Tanácsa 12. p.

Törvények

Bortörvény (2004): *2004. évi XVIII. törvény a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról*, 2.,12. p.

Internetes hivatkozások

Gór R. (2010): Tovább csökkent a világ borfogyasztása 2009-ben, *Vidékfejlesztési Minisztérium*

<http://www.vm.gov.hu/main.php?folderID=2469&articleID=15656&ctag=articlelist&iid=1> (2011.08. 15.)

Nyulasi G (2011): *Óvilág és újvilág – A globalizálódó borfogyasztó, Borászportál*

http://www.boraszportal.hu/carpediem/20090725/ovilag_es_ujvilag_a_globalizalodo_borfogyaszto (2011. 09. 18.)

Somogyi N. (2010): *OIV sajtótájékoztató a világ idei szőlő- és borterméséről és a várható távolabbi kilátásokról, Borászat.hu*

<http://www.boraszat.hu/?mit=hirek&mit1=kivalaszt&id=3195> (2011. 08. 15.)

Internetes források

DELUX (2010): Az évtized bortrendjei

<http://www.deluxe.hu/cikk/20100217/bortrendek-2010> (2010. 09. 18.)

DELUXE (2010): Feltörekvő újvilági borok Európában

<http://www.deluxe.hu/cikk/20091020/ujvilagi-borokat-kostoltunk-montes-merlot-penfolds-chardonnay> (2011. 09. 18.)

NÉPSZABADSÁG ONLINE (2011): Kézműves borászok: Mini maximalisták

http://nol.hu/gazdasag/20110208-mini_maximalistak (2011. 10. 29.)

ORIGO (2009): Örülnek a forintnak, félnek a pancsolástól a borászok

<http://www.origo.hu/uzletinegyed/hirek/20090512-a-valsag-nem-ront-a-magyar-bor-helyzeten-a-roze.html> (2011. 08. 29.)

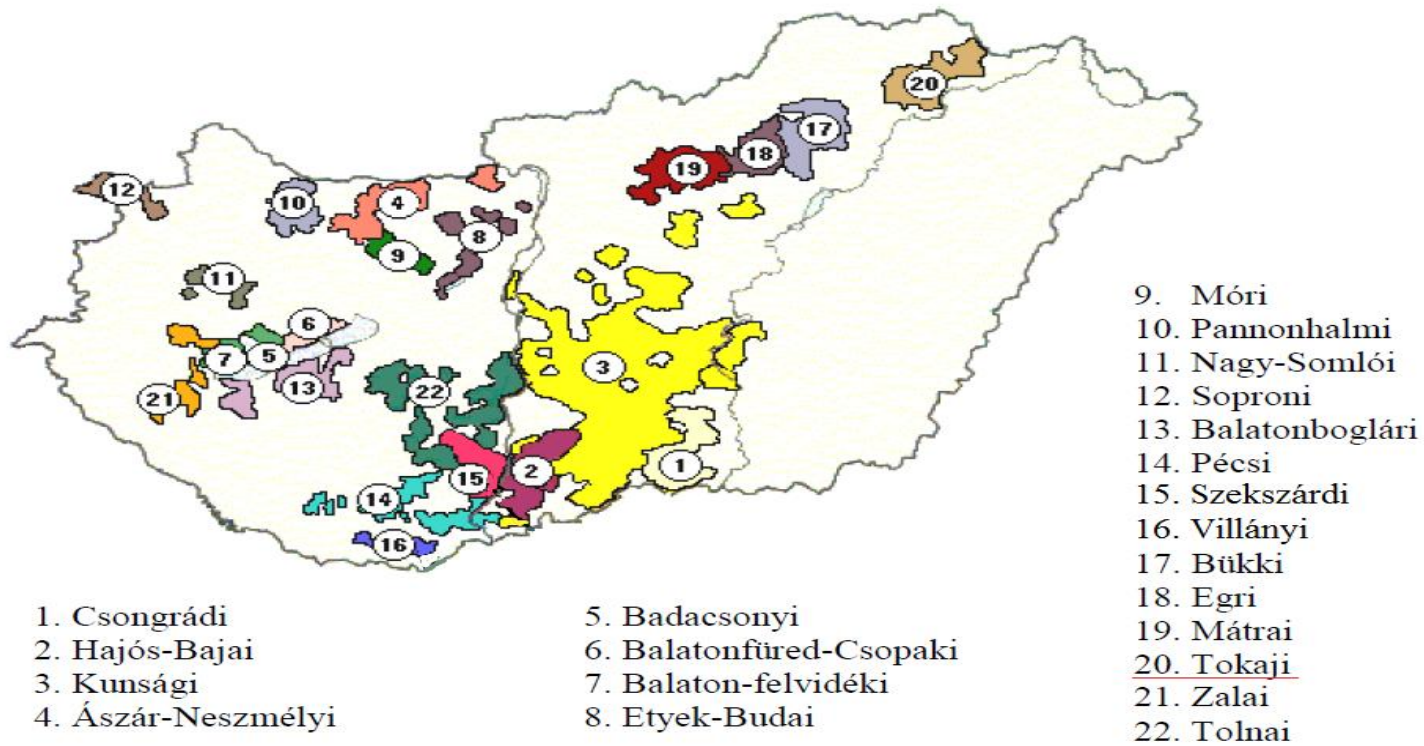
Tokaji Borvidék: Borok

<http://www.tokajiborvidek.hu/?id=borok> (2011. 08. 15.)

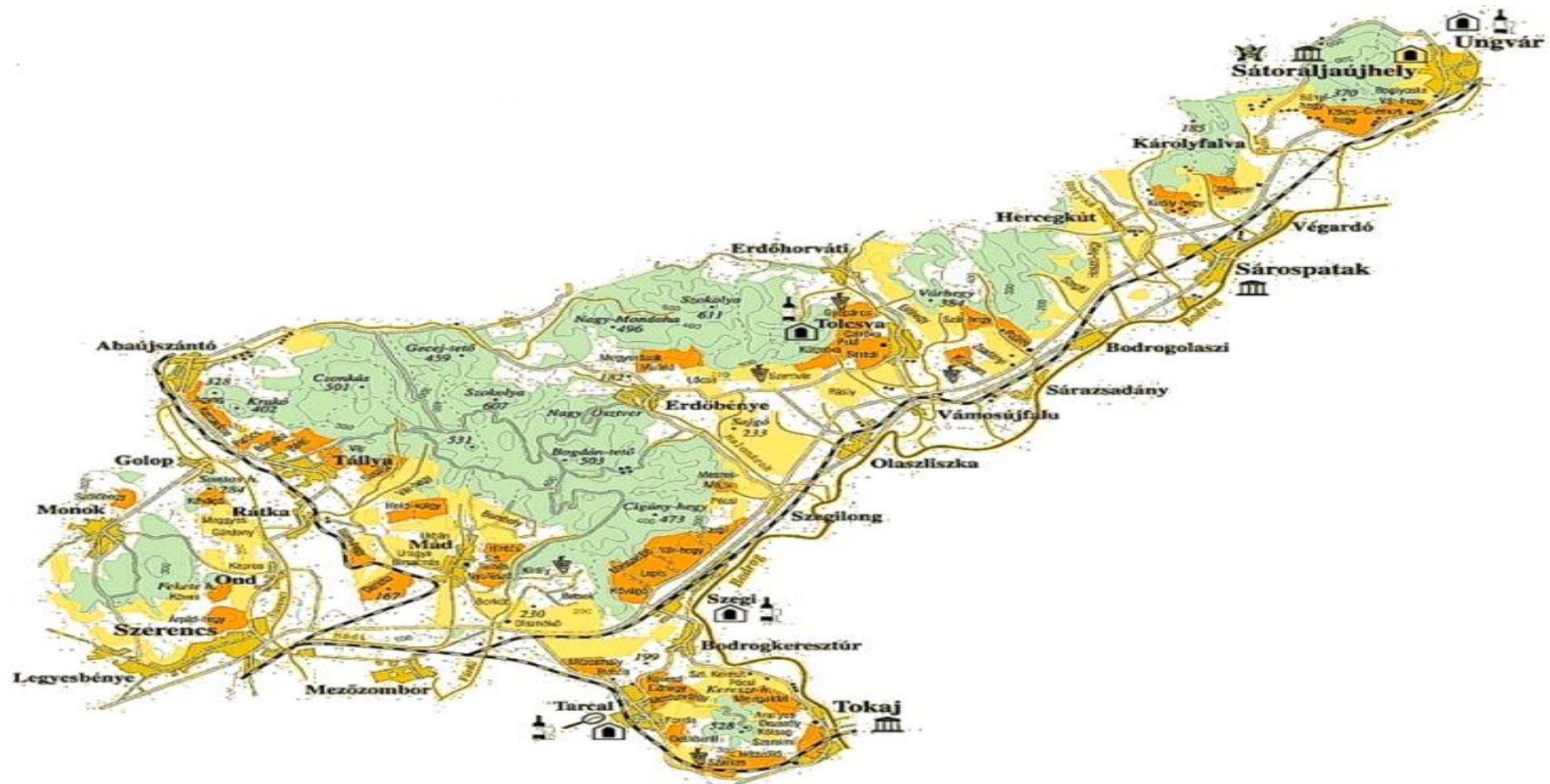
MELLÉKLETEK

1. MELLÉKLET: Magyarország borvidékei

Forrás: Saját készítés Molnár Eszter Doktori (PhD) értekezése, Kaposvári Egyetem, Kaposvár, 2007, 35. oldalon található 6. ábrája alapján

2. MELÉKLET: A Tokaji Borvidék földrajzi elhelyezkedése (<http://www.tokajiborvidek.hu/?id=terk>)

3. MELLÉKLET: EU-27 Összes termelés és borkészítés - 2010-2011 (Európai Bizottság Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság)

¹A.O.P. = Appellation d'origine protégée = Védett eredetű ,

²I.G.P. = Indication géographique protégée = Védett földrajzi jelzés/

Ország	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	5 év átlaga	Összes termelés 2010-2011			Szőlőlé Lepárlás	Bortermelés BECSLÉSEK				
							1000 hl	Index 2009/2010	Index 5 év átl.		Borok A.O.P. ¹	Borok I.G.P. ²	Fajtaborok AOP/IPG nélkül	Egyéb bo- rok és mus- tok	Bor
Bulgária	1 708	1 757	1 796	1 606	1 246	1 623	1 030	-17%	-37%	5 000	31	386	327	285	1 030
Csehország	438	434	821	773	570	607	366	-36%	-40%		248	85	11	22	366
Németország	9 256	8 995	10 363	9 991	9 228	9 567	6 906	-25%	-28%		6 779	35	7	85	6 906
Görögország	4 027	3 947	3 511	3 873	3 079	3 687	2 950	-4%	-20%		320	495		2 135	2 950
Spanyolország	41 119	43 679	42 070	41 909	38 402	41 436	39 864	4%	-4%	300	14 113	3 706	1 604	15 440	34 864
Franciaország	53 314	53 025	46 547	42 806	46 743	48 487	46 469	-1%	-4%	1 000	23 258	12 552	256	10 103	46 169
Olaszország	53 062	54 600	49 019	50 470	50 665	51 563	50 575	0%	-2%		14 918	15 372	178	19 108	49 575
Ciprus	237	224	210	173	147	198	118	-20%	-40%		1	52	4	61	118
Luxemburg	135	124	142	130	135	133	110	-19%	-17%		110				110
Magyarország	3 103	3 271	3 222	3 460	3 198	3 251	1 966	-39%	-40%		1 859	33		74	1 966
Málta	60	65	48	32	37	48	15	-59%	-69%		7	7		1	15
Ausztria	2 264	2 256	2 628	2 994	2 352	2 499	1 760	-25%	-30%		1 150	450	60	100	1 760
Portugália	7 254	7 532	6 049	5 620	5 872	6 465	7 133	21%	10%		3 321	1 691	26	2 094	7 133
Románia	2 602	5 014	5 289	6 786	6 703	5 279	3 287	-51%	-38%		313	607		2 367	3 287
Szlovénia	886	832	857	752	754	816	763	1%	-7%		572	153		38	763
Szlovákia	303	325	355	431	343	351	130	-62%	-63%						130
Többi EU-27	25	27	28	24	27	26	35	30%	34%						30
Összes EU-27	179 793	186 107	172 956	171 831	169 501	176 038	163 477	-3,6%	-7%	6 300	67 000	35 600	2 474	51 900	157 200
											102 600				
											-1,8%		52,4%	-9,1%	-3,7%

4. MELLÉKLET: A borkészítési eljárások

Forrás: Botos Ernő Péter- Marcinkó Ferenc [2005]: Tokaj Boratlasz, Bor Kép, Budapest, 59

Tokaji borok csoportjai									
	Minőségi fajta- és kuvébor	Szamorodni		Aszú					
		Száraz	Édes	3 p.	4. p.	5. p.	6. p.	Aszúeszencia	Essencia
Szüreti időpont	X. hó	X.-XI. hó	X.-XI. hó	X.-XI. hó	X.-XI. hó	X.-XI. hó	X.-XI. hó	X.-XI. hó	X.-XI. hó
Szőlő egészségi állapota	egészséges	botrytisz	botrytisz	botrytisz	botrytisz	botrytisz	botrytisz	botrytisz	botrytisz
Szüreti módszer	teljes	együtt	együtt	válogatott	válogatott	válogatott	válogatott	válogatott	válogatott
Borkészítés				aszúszemek + alapbor/must					
Eredet boron belül	azonos	azonos	azonos	eltérő lehet					
Cukortartalom (g/l)	-	0-10	10-	60-90	90-120	120-150	150-180	180<	450<
Min. cukormentes száraz- anyag (g/l)	-	23	23	25	30	35	40	45	50
Min. alkoholtartalom	-	12 alk %/v	12 alk %/v	-	-	-	-	-	1,2-8,0%
Min. érlelés (ebből fahordó- ban)	-	2 (1) év	2 (1) év	3 (2) év	3 (2) év	3 (2) év	3 (2) év	3 (2) év	-

